

Mukaddime

Sa'dî-yi Sivâsî'nin Necât-ı Sâlik Adlı Mesnevisi

Züleyha Hayal

ORCID: 0000-0003-0101-1564 | E-Posta: hayalzuleyha@gmail.com

Dr., Bağımsız Araştırmacı, İstanbul, Türkiye

Bilal Alpaydın

ORCID: 0000-0003-2469-3887 | E-Posta: bilal.alpaydin@istanbul.edu.tr

Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı

ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21>

Öz

Bu makale, Halveti tarikatının Şemsî koluna mensup Sivaslı Mehmed Sa'dî'nin *Necât-ı Sâlik* adlı mesnevisini tanıtmakta ve eserin tenkitli metnini ortaya koymaktadır. *Necât-ı Sâlik*, dervişlere tarikat adabını öğretmek, seyr ü süluk yolunun aşamalarını açıklamak, ahlaki ve manevi terbiye kazandırmak amacıyla kaleme alınmış didaktik bir eserdir. Mesnevi, tasavvufî öğretinin şeriat, tarikat ve hakikat temelleri etrafında şekillenmekte, özellikle şeriat kısmında Kur'an, ibadet ve ahlak konuları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Ayrıca bedenî hastalıklarla ahlaki ve manevi terbiye arasında kurulan ilişki bağlamında çeşitli hastalık, ilaç ve bitki adlarına yer verilmekte, bu yönüyle mesnevi, dönemin tıbbi ve nebati literatürüne ilişkin dikkate değer bir söz varlığı da sunmaktadır. Eserde Hızır ile Musa kıssası sembolik bir yapı içinde ele alınmış, kıssa üzerinden ilm-i ledün anlayışı ve mürşit-salik ilişkisi açıklanmıştır. Bu çerçevede mesnevinin tematik ve sembolik kurgusu, klasik tasavvufî yorum geleneğiyle uyum göstermektedir.

Eserin bilinen iki nüshası üzerinden yapılan incelemede, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'ndeki Nuruosmaniye 4951 ve Hacı Mahmud Efendi 3543 nüshaları karşılaştırılarak tenkitli metin hazırlanmış, nüshalar tanıtılarak metnin neşir yöntemi açıklanmıştır. Bu karşılaştırma sayesinde metnin farklı istinsah aşamaları görünür kılınmış ve mesnevinin oluşum sürecine dair daha bütünlüklü bir metin yapısı elde edilmiştir. Makale mesnevinin muhtevasını, yapısal özelliklerini ve tasavvufî kurgusunu ortaya koyarak on sekizinci yüzyıl dini-tasavvufî Türk edebiyatına yeni bir metin kazandırmaktadır. Bununla birlikte çalışma, mesnevi müellifi Mehmed Sa'dî'nin edebî kişiliğini daha belirgin hâle getirmekte, hayatı ve Halveti çevresi içindeki yeri hakkında metne dayalı yeni bilgiler ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mehmed Sa'dî, *Necât-ı Sâlik*, Tasavvufî Mesnevi, Halvetilik, Tenkitli Metin.

Atıf Bilgisi (APA 6):

Hayal, Z. ve Alpaydın, B. (2026). Sa'dî-yi Sivâsî'nin Necât-ı Sâlik Adlı Mesnevisi. *Mukaddime*, 17(1), 42-84.

<https://doi.org/10.19059/mukaddime.1833753>

Makale Geliş Tarihi: 01.12.2025

Makale Kabul Tarihi: 15.03.2026

Necat-ı Salik: A Masnavi by Sadi of Sivas

Züleyha Hayal

ORCID: [0000-0003-0101-1564](https://orcid.org/0000-0003-0101-1564) | E-Posta: hayalzuleyha@gmail.com

Ph.D., Independent Researcher, Istanbul, Türkiye

Bilal Alpaydın

ORCID: [0000-0003-2469-3887](https://orcid.org/0000-0003-2469-3887) | E-Posta: bilal.alpaydin@istanbul.edu.tr

Assist. Prof., Istanbul University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature

ROR ID: <https://ror.org/03a5qrr21>

Abstract

This article introduces *Necat-ı Salik*, a masnavi by Mehmed Sadi of Sivas, a member of the Khalwati order, and presents its critical edition. *Necat-ı Salik* is a didactic work composed to teach disciples the principles of the Sufi path, to outline the stages of spiritual progression (seyr u sulûk), and to encourage moral and spiritual refinement. The masnavi is shaped around the foundations of sharî'a, tarîqa and haqîqa, and in the section on sharî'a, issues of Qur'anic guidance, ritual practice and ethical conduct are discussed in detail. It also establishes a connection between bodily illness and moral-spiritual discipline and includes references to various diseases, remedies, and plants; in this respect, the masnavi presents a noteworthy vocabulary related to medical and botanical knowledge of the period. The narrative includes the story of Khidr and Moses, which is treated symbolically to illustrate esoteric knowledge (ilm-i ladun) and the relationship between master and disciple. The thematic and symbolic design of the work aligns with the classical tradition of Sufi interpretation.

The study compares two manuscript copies preserved in the Süleymaniye Manuscript Library, namely Nuruosmaniye 4951 and Hacı Mahmud Efendi 3543, to establish the critical text. This comparison has made the different stages of the manuscript transmission visible and has provided a more coherent textual structure for understanding the formation of the masnavi. The research brings a new text into the corpus of eighteenth-century Turkish religious-mystical literature and offers observations on the Sufi worldview reflected in its content. Furthermore, the study contributes to clarifying the literary identity of Mehmed Sadi and provides new text-based information concerning his life and his position within the Khalwati milieu.

Keywords: Mehmed Sadi, *Necat-ı Salik*, Sufi Masnavi, Khalwati Order, Critical Edition.

Citation (APA 6):

Hayal, Z. ve Alpaydın, B. (2026). Sa'dî-yi Sivâsî'nin Necât-ı Sâlik Adlı Mesnevisi. *Mukaddime*, 17(1), 42-84.

<https://doi.org/10.19059/mukaddime.1833753>

Article Date of Submission: 01.12.2025

Article Date of Acceptance: 15.03.2026

Giriş

Klasik Türk edebiyatının dini-tasavvufi sahasında kaleme alınan eserler hem tarikat öğretilerinin aktarılmasında hem de bu yoldaki bireyin manevi terbiyesinin şekillenmesinde önemli bir işlev görmüştür. Bu metinlerin çoğu zaman edebî kudretten ziyade manevi rehberlik amacı taşıdığı, bu bakımdan tasavvufi düşüncenin toplumsal dolaşımını sağlayan araçlar niteliğinde oldukları söylenebilir. Bu çalışmanın konusu olan *Necât-ı Sâlik*, Halveti tarikatına mensup Sivaslı Mehmed Sa'dî tarafından on sekizinci yüzyılın ilk yarısında kaleme alınmıştır.

Necât-ı Sâlik, öğretici bir üslupla dervişlere tarikatın mahiyetini anlatmak ve onları seyr ü süluk yolunda teşvik etmek amacıyla kaleme alınmıştır. Eserin yapısı klasik bir tertip izler: besmele, hamdele ve salveleden sonra müellif itikat, mezhep ve silsile bilgilerine yer verir; ardından dua, nasihat ve sembolik bir “hekim ve hasta” hikâyesiyle eserin yazılış gerekçesini açıklar. Zahiri ilimlerin faydasını vurguladıktan sonra saliki şeriat, tarikat ve hakikat mertebeleri üzerinden bir içsel yolculuğa çıkarır. Eserdeki temel amaç, saliki mâsivâdan uzaklaştırarak mürşid-i kâmil rehberliğinde nefis terbiyesine ulaştırmaktır.

Mesnevide şeriat, tarikat ve hakikat ilişkisi, ilim ve amel dengesi, ibadet, ahlak ve züht, nefis terbiyesi, nefis mertebeleri, seyr ü süluk esasları, tarikat adabı ve erkânı ile mürit-mürşit ilişkisi gibi tasavvufi konular sistemli bir öğretim çerçevesinde ele alınmaktadır. Metin boyunca ayet ve hadis iktibaslarına sıkça yer verilmekte, manevi terbiyenin esasları hastalık ve tedavi üzerine kurulu temsili bir anlatımla açıklanmaktadır. Eserin ilerleyen kısmında ayrı bir başlık altında anlatılan Hızır ile Musa kıssası aracılığıyla ilm-i ledün anlayışı yorumlanmakta ve Musa’nın salik, Hızır’ın ise mürşid-i kâmil olarak sembolleştirilmesi yoluyla tasavvufi rehberlik ilişkisi somut bir örnek üzerinden gösterilmektedir. Ayrıca mesnevide hastalık, tedavi ve nebati unsurlara ilişkin dikkat çekici bir söz varlığına yer verilmesi, eserin didaktik kurgusunda manevi terbiyenin bedensel iyileşme imgeleriyle birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır.

Eserde Hekimoğlu Ali Paşa ile Selim Paşa’dan övgüyle bahsedilmesi, metnin kaleme alındığı dönemin siyasi şahsiyetleriyle doğrudan irtibatını göstermektedir. Müellif böylece hem devrinin hem de Halvetiliğin Sivas’ta on sekizinci yüzyıldaki sosyal ve siyasi çevresine dair ipuçları sunmaktadır.

Sa’dî’nin hayatına ilişkin mevcut bilgiler sınırlıdır. Fahri Bilge’nin, şairin *Nasâiyih-i Sâlih* adlı eserine dayanarak aktardığı notlarda asıl adının Seyyid Mehmed olduğu, 1090 (1679-1680) yıllarında Sivas’ta doğduğu ve Halvetiliğin Şemsi koluna mensup bulunduğu kaydedilmiştir. Bu bilgiler, *Necât-ı Sâlik*’teki otobiyografik beyitlerle örtüşmektedir. Eserdeki tarih ve kişi adları, mesnevinin III. Ahmed devrinde, Hekimoğlu Ali Paşa’nın 1727’deki Sivas valiliği sırasında kaleme alınmaya başladığını, “Duâ-nâme” bölümündeki bilgilere göre ise eserin 1159 (1746)’da ve Selim Paşa’nın valiliği döneminde tamamlandığını göstermektedir. Söz konusu bölüm, mesnevinin daha geç tarihli bir nüshasında kayıtlı olup Selim Paşa’ya hitaben yazılmış bir dua ve övgü bölümüdür. Her iki eseriyle birlikte değerlendirildiğinde Sa’dî, on sekizinci yüzyılın dini-tasavvufi şiir geleneği içinde didaktik yönü belirgin bir Halveti şairi olarak karşımıza çıkar.

Mesnevinin Nuruosmaniye 4951 ve Hacı Mahmud Efendi 3543 olmak üzere iki nüshası tespit edilmiştir. Bu nüshalar karşılaştırılarak tenkitli metin hazırlanmış, daha geç tarihli Nuruosmaniye 4951 nüshasında 495-513. beyitler arasında “Duâ-nâme-i

faķîr berâ-yı hâzret-i vezîr 'inâyetli Selîm Paŗa yesserallâhu mâ-yeŗâ" (37b-38a) başlığıyla yer alan Selim Paŗa'ya dua ve övgü bölümü de metne dâhil edilerek metin bütünlüğü sağlanmıştır.¹

Bu makale, söz konusu mesnevinin tanıtımını, nüsha tavsiflerini ve tenkitli metnini ortaya koymakta, metin aracılığıyla dönemin tasavvufi diline dair gözlemler sunmaktadır.

1. Sa'dî-yi Sivâsî'nin Hayatı ve Edebî Şahsiyeti

Sa'dî-yi Sivâsî hakkında mevcut bilgiler, Fahri Bilge'nin Kayseri yöresi halk şairlerine dair defterlerinde aktardığı notlar ile müellifin eserlerindeki otobiyografik beyitlere dayanmaktadır. Bilge'nin, Sa'dî'nin *Nasâyihi-i Sâlih* adlı eserine dayanarak verdiği bilgiler özetle şöyledir:

"18. asır şairlerinden olan, fakat o asra ait şuara tezkirelerinde adı anılmayan Sa'dî'nin asıl adı Seyyid Mehmed'dir. Kendisi Sivaslıdır. 1090 (1679-1680) tarihinde doğmuştur. Elimizde bu şairin mensup olduğu aileyi ve nerede, kimlerden tahsil gördüğünü belirtecek vesika yoktur. Yalnız hususî kütüphanelerde 10 sahifede 1168 beyitten ibaret "Nasâyihi-i Sâlih" adlı manzum bir eseri vardır. Bu eserde:

Sene yüz elli yedi oldu hâlâ
Ki bin doksanda târîh-i vâlâda

İrişdi seb'a-sitte bu ömrün
(...) tevbe idüp ol hayâda

Diye doğum tarihini, manzumeyi yazdığı sırada yaşının altmış yediyi bulduğunu sarahaten gösteriyor. -Sa'dî eserindeki üslup ve ifadeden anlaşıldığına göre- medresede okumuştur. Nasâyihi' arasında:

Ziyâret eyledik Beyt-i Şerîfi
Dahi sa'y eyledik Merve Safâda

diyen bu zâtın Hicaz seyahatinde bulunduğu da muhakkaktır.
Eserine:

Azîzim Şemsî'nin pendini oku
İriştürür seni hayr-ı reşâda

...

beyitleri ile nihayet vermiş olması, Halvetî tarikatının Şemsî koluna müntesip bulunduğu da şüphe bırakmamaktadır. Fakat

¹ Eser üzerine 1975 yılında Ali Kılıç tarafından Hacı Mahmud Efendi nüshasının mikrofilmi esas alınarak hazırlanmış 56 sayfalık bir lisans tezi bulunmaktadır. Ancak söz konusu tez, sınırlı dolaşıma sahip olup yaygın veri tabanlarında kayıtlı değildir. Hazırlandığı dönemin şartları içinde alana katkıda bulunan bu tez, metin neşri uygulamaları bakımından transkripsiyon, okuma ve işaretleme ile tarihî şahsiyetlerin tespiti gibi hususlarda bazı hatalar ve eksiklikler barındırmakta; müellif biyografisiyle ilgili yeni bilgiler bakımından ise güncelleme ihtiyacı görülmektedir. Ayrıca zamanla daha geç tarihli bir nüshanın tespit edilmesi ve bu nüshada 495-513. beyitler arasında bir bölüm olarak yer alan, Selim Paŗa'ya övgü ve dua mahiyetindeki "Duâ-nâme" bölümünün metne dâhil edilmesi, mesnevinin yeniden ele alınmasını gerekli kılmıştır.

kendisinde böyle tarikat erbâbından çoğunun mâlik oldukları aşk ve irfandan eser olmadığına sarahaten:

Olagör zâhidin zümresinde
İmâm-ı sâlihine iktidâda

demesinden daha kuvvetli müeyyide aranılmasına mahal görülmemektedir.

Eldeki manzum Nasâyih'i karşısında Sa'dî'nin başka manzum eserleri vücûda getirmiş olmasını kabulde tereddüde mahal yoktur. İleride daha bazı eserlerinin ortaya çıkması büyük bir ihtimal içindedir." (Çapraz, 2005, ss. 389-391).

Fahri Bilge'nin Sa'dî'ye nispet ettiği *Nasâyih-i Sâlih* adlı eser üzerine yapılmış müstakil bir çalışma tespit edilememiştir. Bu durum, müellifin eserlerinin ve biyografisinin literatürde henüz tam olarak görünür hâle gelmediğini göstermektedir. Araştırma konusu olan *Necât-ı Sâlik*'teki otobiyografik bölümler, Sa'dî hakkındaki belirsiz durumları belli ölçüde açıklığa kavuşturmaktadır. Aşağıdaki beyitlerde Şemseddin Sivâsî'nin soyundan geldiğini, atalarının Şeyh Receb ve Şeyh İbrahim, adının Seyyid Şeyh Mehmed olduğunu, Halvetiye ve Kadiriye tarikatına² bağlı bulunduğunu ifade etmektedir:

İsm ile maḥlaşını eyle 'ayân
Eb ü ecdâd-ı tarîkîni beyân
Aşlımız Şems-i Sivâsî oldı
Nûr-ı şems ile bu 'âlem töldi
Peder ü cedd ile nâmun budur
Seyyid-i Şeyḥ Meḥammed dênîlür
Receb-i Şeyḥ ile Şeyḥ İbrâhîm
Cedd-i a'lâlarımız oldı kerîm
Ḥalvetî oldı tarîkîm el-ḥaḳ
Ḳâdiriyye daḥı oldı mülḥaḳ (NS 9, 10, 11, 12, 14)

Sa'dî aynı zamanda yaşadığı siyasi döneme ve devrin yöneticilerine de atıfta bulunur. Sultan III. Ahmed (salt. 1703-1730) devrinde kaleme aldığı mesnevisini Hekimoğlu Ali Paşa (ö. 1171/1758) zamanında yazmaya başlamış ve Selim Paşa (ö. ?) döneminde tamamlamıştır:

Pâdişâh idi o Sulṭân Aḥmed
Berr ü baḥre ḥükm eden Ḥân Aḥmed
Yümn ile iki vezîr-i zî-şân
Bu varâḳ-pâremi kıldı tetmîm
'Ali Paşa sebeb-i inşâsı
Ḥâtimesi bu vezîr oldı ḥalîm (NS 38, 475, 476)

Hekimoğlu Ali Paşa'nın 1140 (1727) yılında Sivas valiliğine atanması, mesnevinin başlangıcını tarihsel olarak destekler (Aktepe, 1998, s. 166). Sa'dî, onun ilim ve irfan sahibi bir vezir olduğunu belirtir ve bizzat meclisine katıldığını söyler:

² Halvetiye tarikatı ve Şemsî kolu hakkında bk. (Aksoy, 1984; Aksoy, 2005; Aksoy, 2010; Aşkar, 1999; Uludağ, 1997).

‘Ali Paşa-yı vezîr-i zî-şân
 Şâhib-i hîlm ü kemâl-i ‘irfân
 Şehr-i Sîvâs’a kerem kıldı Hudâ
 Kadem-i meymenetin başdı aña
 Hâver-i tal‘at-ı Sîvâs’a tûlû‘
 Sene ihdâ erba‘în oldu vukû‘ (NS 29, 33, 34)
 Meclis-i ‘izzine oldum dâhil
 Kerem ü cûd-ı vişâle nâ’il (NS 36)

Mesnevîde adı geçen ikinci siyasi şahsiyet Selim Paşa’dır. Arşiv ve tarih kayıtları onun 1158 (1745) yılında Sivas valiliğine atandığını göstermektedir.³ Sa’dî, eseri Selim Paşa’nın valilik döneminde tamamladığını ve 1159 (1746) yılını kaydetmiştir:

Yine lutf eyledi Allâh-ı ‘Azîm
 Kıldı vâlîmizi paşa-yı Selîm
 Sene biñ yüz elli tokuz oldu
 Umaruz bu sene elîf-ı kerîm (NS 495, 505)

Arşiv ve tarih kayıtları ile metindeki otobiyografik veriler *Necât-ı Sâlik*’in oluşum sürecinin 1727-1746 yılları arasına tekabül ettiğini göstermektedir. Bu durumda Sa’dî’nin *Necât-ı Sâlik*’te kaydedilen 1159 (1746) yılı itibarıyla yaklaşık altmış dokuz yaşında olduğu ortaya çıkmaktadır. Bu bilgiler ışığında Sa’dî’nin 1090 (1679-1680) yıllarında Sivas’ta doğduğu, medrese eğitimi gördüğü, Halvetiliğin Şemsî koluna mensup bulunduğu ve on sekizinci yüzyıl boyunca Sivas’taki tarikat çevresinde faal bir şair olarak yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu tespitler, Fahri Bilge’nin aktardığı biyografik notlarla ve şairin kendi ifadeleriyle örtüşmektedir.

Sa’dî-yi Sivâsî’nin şiir anlayışı, on sekizinci yüzyılın dini-tasavvufi mesnevi geleneği içinde didaktik yönü ağır basan bir karakter arz etmektedir. Eserlerinde lirizmden ziyade irşat ve telkin amacı öne çıkmakta; tarikat terbiyesi, mürit-mürşit ilişkisi, nefis mücadelesi, din ve ahlak öğretileri başlıca konular olarak belirginleşmektedir. Bu yönüyle Sa’dî, Halveti geleneğinin Sivas’taki temsilcilerinden biri olarak, tasavvufi öğretinin şiir aracılığıyla aktarımında işlevsel bir rol üstlenmektedir.

2. Eserin Muhtevası ve Özellikleri

2.1. Necât-ı Sâlik’in Türü ve Genel Yapısı

Necât-ı Sâlik, tarikat ehline rehberlik etmek, tasavvufun mahiyetini ve seyr ü süluk adımlarını öğretmek amacıyla kaleme alınmış didaktik bir mesnevidir. Bu bakımdan İsmail Ünver’in mesnevi tasnifinde birinci grupta yer alan “tasavvufu anlatıp öğretme amacı güden” tasavvufi mesneviler arasında değerlendirilebilir. Ahlaka dair öğütler açısından zengin muhtevası dolayısıyla ise “içindeki dini-tasavvufi düşünceler yanında öğüt verme yanı ağır basan eserler” olan ahlaki mesneviler sınıfına da dâhil

³ **Selim Paşa:** “Arslan Paşa’nın oğludur. Beylerden olup 1129’da (1717) mîr-i mîrân rütbesiyle Şehrizor mutasarrıfı oldu. 1137’de (1724/25) Kangırı mutasarrıfı, Rebiyülevvel 1146’da (Ağustos-Eylül 1733) İran harbinde yararlılık eylemekle vezirlik ihsan buyruldu. Rebiyülevvel 1148’de (Temmuz-Ağustos 1735) Sayda valisi oldu. Sonra Almanya ve Rusya harbinde bulunup 1150’de (1737/38) Bozcaada’ya gönderilip 1152’de (1739/40) affolundu. Zilkade 1158’de (Aralık 1745) Sivas valisi, Ramazan 1159’da (Eylül-Ekim 1746) Musul valisi oldu. Sonra vefat etmiştir.” (Mehmed Süreyya, 1996, s. 1491).

edilebilir (Ünver, 2011, ss. 438-440).

Eser, genel yapısı itibarıyla mesnevi türünün giriş, konu ve bitiş bölümlerinden oluşan klasik düzenine (Ünver, 2011, s. 432) uygun bir kompozisyona sahiptir.

2.2. Giriş Bölümü ve Tarihî Bağlam

Metnin girişinde besmele, hamdele, salveleden sonra şairin mezhep ve itikat bilgisi yer alır (NS 1-8). Bunu müellifin kendisini ve silsilesini tanıttığı bölüm izler. Burada Sa’dî, Şemsî-Sivâsî geleneği içindeki yerini, adını ve mensubiyetini açıklar (NS 9-14) ve eseri yazma niyetini dile getirir (Eylemişdim bir hikâyet tertîb/Kılmağa ehl-i sülûki terğîb, NS 26).

Ardından metnin kaleme alınış zamanı ve çevresine dair kısa bir tarihî bağlam sunar: III. Ahmed devri anılır, Hekimoğlu Ali Paşa’nın 1727’deki Sivas valiliğine işaret eden beyitlerle dönemin siyasi zeminine bağlanır (NS 29-40).

Bunu izleyen beyitlerde eserin telif sebebine yer verilir. “Sebeb-i taşnîf-i risâlet/Beyân-ı laîf-i hikâyet” başlıklı bölümde (NS 41-85) müellif, bir hekim-hasta hikâyesi çerçevesinde eserin kaleme alınış gerekçesini anlatır. Ardından gelen “Tamâm-ı kelâm-ı ‘âşık/Cevâb-ı hakîm-i hâzık” başlığıyla birlikte (NS 86-141) anlatı öğretici bir boyuta taşınır ve hakîmin cevapları aracılığıyla süluk yolunun esasları sistemli biçimde açıklanmaya başlanır.

2.3. Hekim-Hasta Alegorisi ve Süluk Öğretisi

Eserin ana didaktik kurgusu, bir hekim-hasta anlatısı etrafında şekillenir (NS 41-85). Günah ve gafletle yaralanmış ve hasta salık tipinden hareketle tasavvufun şifa yönü öne çıkar. Hekim-i hazıkın tavsiyeleriyle salikin manevi hastalıkları ve bu hastalıklara uygulanması gereken tedavi süreci somutlaştırılır. Bu tedavi, önce zahirî ilimlerle donanmayı, ardından bâtinî terbiyeye yönelmeyi gerektiren aşamalı bir yol olarak sunulur.

Tasavvuf geleneğinde bu yolun kavramsal çerçevesi *sülûk* terimiyle ifade edilir. Sözlükte “yola girmek, yolda yürümek; bir şeyin başka bir şeyin içine nüfuz etmesi, karışması” anlamlarına gelen süluk, tasavvufta “insanı Hakk’a ulaştıran tavır, amel, ibadet, fiil ve davranış tarzları” manasında kullanılmaktadır. İlk dönem tasavvuf klasiklerinde dinî hayatın bütün fiillerini kapsayan geniş bir içeriğe sahip olan kavram, on ikinci yüzyılda tarikatların ortaya çıkışından sonra daha çok “Hakk’a ulaşma yolunda belli tasavvufî adab ve erkânın uygulanması” anlamını kazanmıştır. Salikin bu süreçte riayet etmesi gereken kurallara *sülûk âdâbı* veya *tarikât âdâb ve erkânı* denir. Bu usulleri gözetmeyen salikin sülukundan olumlu bir netice alamayacağı, kemale erişemeyeceği kabul edilir. Bu sebeple tarikat geleneklerinde salike rehberlik etmek üzere *âdâbü’s-sülûk*, *âdâbü’l-mürîdîn* ve *atvâr-ı seb’a* türünden pek çok risale telif edilmiştir (Uludağ, 2010, ss. 127-128). Bu kavramsal çerçeve, *Necât-ı Sâlik*’in didaktik örgüsünde hekim-hasta alegorisiyle birleşerek seyr ü sülukun pratik adımlarını somut biçimde görünür kılar.

2.4. Şariat, Ahlak ve Manevi Terbiye: Hastalık, Tedavi ve Nebati Unsurlar

Bu bölümde hakîmin öğütleri verilir (NS 86-141): salikin önce zahirî ilimlerle donanması, ardından bâtinî terbiyeye yönelmesi gerektiği vurgulanır; farzların yerine getirilmesi öne çıkar.

Mesnevinin en geniş bölümü “Maṭlab-ı Şerî’at” başlığı altında yoğunlaşır (NS

142-409). Bu bölümde şeriat, tarikat ve hakikat ilişkisi, şeriatın bu iki alanı kuşatan ve koruyan bir yapı olarak tasvir edilmesiyle kurulur (NS 142-146). İlim ve amel dengesi, tarikat adabı, seyr ü süluk esasları, nefis terbiyesi ile nefis mertebeleri gibi tasavvufî konular sistemli bir öğretim çerçevesinde ele alınır. Süluk makamlarına uygun virt ve esmaya temas edilir. Mürit-mürşit ilişkisi ve ilm-i ledün anlayışı açıklanır. Metin boyunca ahlak, ibadet, züht ve zikir gibi temel kavramlar zahir ve bâtin dengesi içinde değerlendirilir ve bu konular ayet ve hadis iktibaslarıyla desteklenir.

Devamında ledün ilminin kıssadan alınacak hisse yoluyla anlaşılacağı (NS 367) vurgulanarak Hızır ile Musa kıssasına geçişi hazırlayan hakikat temaları öne çıkar. Bu bağlamda Musa'nın Yuşa ile olan arkadaşlığı, Hızır'ı arayışı ve onu Mecmau'l-Bahreyn'de bulması gibi kıssaya hazırlık niteliğindeki safhalar anlatılır. Musa'nın Hızır'a mürid olmasıyla mürit-mürşit ilişkisi kurulurken esas yolculuk ve olayların gelişimi ise "Hikâyet-i Hâzret-i Hızır ile Mûsâ Kelîm" başlığı altında nakledilir (NS 410-494). Bu bölümde Kehf suresi ekseninde Hızır ile Musa kıssası ayrıntılı olarak anlatılır.

Mesnevide beden sağlığı ile ahlak arasında kurulan ilişki önemli bir yer tutar. Bedenî hastalıklar günah ve kötü huylarla ilişkilendirilirken bunların tedavisi ve manevî şifası ibadet, güzel ahlak, tasavvufî hâller ve doğru davranışların çeşitli bitki, baharat ve ilaçlarla eşleştirilmesi üzerinden açıklanır. Bu çerçevede nebati unsurların bazı hastalıklar için faydaları sayılarak bir çeşit hikmet ve ecza bilgisi sunulur.

Metinde geçen hastalık, ilaç, tedavi ve bitki adları aşağıda topluca gösterilmiştir: **'Anber:** Amber. **'Asel:** Bal. **Anisün:** Anason. Maydanozgillerden kokulu bir bitki. **Badâm:** Badem. **Belîle:** Balilec, belile otu. **Cedvâr:** Kâfur kokulu, zencefil türünden bir bitki. **Cevz:** Ceviz. **Cevz-i Hindî:** Hindistan cevizi ağacı ve meyvesi. **Cünd-i bî-destâr:** Kunduz hayası. Maydanozgillerden kalın köklü, sert gövdeli, şemsiye biçiminde sarı çiçekler açan, çok yıllık bitki. **Çüb-ı çîn-i şaparna:** Çöpüçini veya çöp-çînî. Çin, Japonya ve Hindistan'da yetişen çok yıllık bitki. Romatizma ve nikriste ağrı dindirici; egzama ve sifiliste kan temizleyici olarak kullanılır. Diğer adı: Çin saparnası (Baytop, 1984, s. 368; ayrıca bk. Taşkın, 2012). **Dâr-ı fülful:** Baş biberi, uzun biber. **Deverân-ı ser:** Baş dönmesi. **Dühn:** Yağ, her türlü yağ. **Dühn-i bâdem:** Badem yağı. **Eftimün:** Cin saçı, bağbozan, bağboğan. **Elem-i re's:** Baş ağrısı. **Gülâb/Güllâb:** Gül suyu (Tietze, 2016, s. 305). **Habb:** Kolay yutulabilmesi için ufak yuvarlaklar halinde ilaç. **Habbü's-sevdâ/Habb-i sevdâ:** Çörek otu. **Helîle:** Helile otu. Tohumları müşhil olarak kullanılan bitki. Kara ve sarı türleri vardır. **Hummâ:** Şiddetli ateş, nöbet. **'Irķu'n-nesâ:** Siyatik. **Kâfur:** Hekimlikte kullanılan beyaz, yarı şeffaf, ıtırılı madde. **Ķâķule:** Hil otu. Zencefilgillerden sıcak iklimde yetişen ıtırılı, otsu bitki. **Ķaranfûl:** Karanfil. Karanfilgillerden otsu, çiçekli bitkilerin ortak adı. Bu ağacın bahar olarak kullanılan ve karanfil yağı çıkarılan çivi biçimindeki koyu renkli tanesi. **Ķayh:** İrin, ifrazat. **Kebâbe (Kebâbiye):** Kuyruklu biber. **Kibrît:** Kükürt. **Ķimyûn:** Kimyon. **Mâ-i kibrît:** Kükürt suyu. **Ma'cûn:** Afyon karıştırılarak elde edilen bir çeşit uyuşturucu. **Mażmaza:** Ağızda çalkalanan sıvı ilaç, gargara. **Merhem:** Deri üzerine sürülen ilaçların ortak adı. **Misvâķ:** Sıcak memleketlerde yetişen ince dallı, dikensiz, küçük ağaç ve bu ağaçtan elde edilerek diş temizliğinde kullanılan çubuk. **Mürr-i şâfî (Mürr ü şâfî):** Kaşıntı giderici, uyarıcı vb. özelliklere sahip kokulu reçine sakızı. **Müşhil:** Kabızlık giderici ilaç. **Müşķ:** Misk. **Niķris:** Gut, damla hastalığı. **Pân-zehr (Pâd-zehr):** Bir zehrin etkisini ortadan kaldıracı madde. **Papatya dühn:** Papatya yağı. **Râvend:** Karabuğdaygillerden büyük yapraklı, beyaz çiçekli, çok yıllık, otsu bitki. **Râziyâne:** Rezene bitkisi. **Ru'âf:** Burun kanaması. **Şadîd:** Yaradan akan sarı, pis kokulu sıvı, irin. **Saķmûniyâ:** Sakmunya. Müshil olarak kullanılan bitki, mahmude, bingöz otu. **Selisü'l-bevl:** İdrar kaçırma

(Muallim Nâcî, 1317, s. 480). **Seyelân**: Akıntı, akma (burun, kulak vb). **Şudâ'**: Baş ağrısı. **Şerbet**: Sıvı halinde ilaç. **Ṭīn-i maḥtūm**: Mühürlü toprak. Kırıkların, ateşli ve kanamalı hastalıkların, göz, mide, dalak ve böbrek rahatsızlıklarının, zehirlenme ve sokmaların tedavisinde; ayrıca salgın hastalıklara -özellikle vebaya- karşı etkili olduğuna inanılan, Limni adasından çıkarılan toprağın adıdır (Demircan, 2012, ss. 283-284). **Sü'âl**: Öksürük. **Sükker**: Şeker. **Sünbül-i Hindî**: Hint sümbülü. **Temr**: Hurma. **Tenkiye**: Su vererek kalın bağırsağı temizleme. **Ṭīn**: İncir. **Tütüiyâ**: Sürme taşının göze sürülen tozu. **'Ufûnet**: Çıban veya yarada oluşan pis kokulu cerahat, irin. **Veca'**: Ağrı. **Veca'-ı mafşal**: Eklem ağrısı. **Veca'-ı şadr**: Göğüs ağrısı. **Zencebîl**: Zencefil. Kamış görünümündeki otsu bitki.⁴

2.5. Hızır ile Musa Kıssasının Tasavvufi ve Kültürel Arka Planı

Hızır'ın Hz. Musa ile olan karşılaşması, tasavvuf düşüncesinde bilgi, rehberlik ve manevi eğitim kavramlarının merkezinde yer alan başlıca anlatılardan biridir. Bu kıssa etrafında menkıbeler, meseller ve yorumlar oluşmuştur (Uludağ, 1998, s. 410). Klasik tasavvuf kaynaklarının pek çoğunda bu kıssaya yer verilmiş; hâl, makam, ilim, marifet, velayet, nübüvvet ve edep gibi yönlerden değerlendirilmiştir. Akademik çalışmalarda bu kıssa daha çok ledün ilmi, velayet-nübüvvet, kader, zahir-bâtın, şeriat-hakikat, vahiy-ilham ve Hızır'ın kimliği gibi temalar etrafında ele alınmıştır (Şahin, 2022, s. 218).⁵

Türk edebiyatında da bu kıssayı merkeze alan müstakil eserler kaleme alınmıştır. Nev'î'nin *Terceme-i Kissa-i Hızır u Mûsâ*, Şemseddin Sivâsî'nin *Kissa-i Mûsâ ve Hızır*, Ahîzâde Efendi'nin *Kissa-i Mûsâ ve Hızır*, Niyâzî-yi Mısrî'nin *Risâle-i Hızriyye-i Kadîme ve Risâle-i Hızriyye-i Cedîde*, Eğridirli Muhyiddin Çelebi'nin *Hızırnâme* ve Süleyman Nahîfî'nin *Risâle-i Mükâleme-i Hızır Aleyhisselâm (Hızriyye veya Risâle-i Tasavvuf)* adlı eserleri bu geleneğin başlıca örnekleri arasında sayılabilir. Modern dönemde ise Sezai Karakoç'un *Hızır ile Kırk Saat* adlı eseri, bu figürün çağdaş bir alegorik yorumunu sunmaktadır (Kurnaz, 1998, s. 412).

2.6. Necât-ı Sâlik'te Hızır ile Musa Kıssası

Bu arka plan içinde “Hikâyet-i Hâzret-i Hızır ile Mûsâ Kelîm” başlığıyla sunulan Hızır ile Musa kıssası eserde merkezî bir yer tutar (NS 410-494). Kıssa, metnin kendi kurgusu içinde ilm-i ledün ve mürşit-salîk ilişkisini temsil eden sembolik bir çerçeve içinde yorumlanmaktadır: Hızır, ilahi hikmetin görünmeyen yönünü ve kâmil rehberliği, Musa ise sülûktaki arayıcıyı, yani saliki sembolize eder. Sa'dî, görünürde çelişkili görülen olaylar üzerinden sabır, teslimiyet ve içsel idrak esaslarını öne çıkararak kıssayı didaktik bir yoruma kavuşturur. “Maṭlab-ı Şerî'at” bölümünün sonuna doğru kıssaya geçişi hazırlayan hakikat vurguları ile bu bölüm arasındaki eşik, metnin öğretici kurgusunu bütünler.

Metin boyunca ayet ve hadis iktibaslarının belirgin bir ağırlığı vardır. İbadet, züht ve ahlaka dair öğütler verilirken İbrahim, Muhammed, Âl-i İmrân, Ahzâb, Ankebût,

⁴ İlgili kaynaklar için bk. (Ayverdi, 2010; Baytop, 2007; Çakıcı, 2023; Gürlek, 2011; Hayatizade Mehmed Emin, 2023; Kaya, 2015; Küçükler ve Yıldız, 2018; Muallim Nâcî, 1317; Sakızlı İsa Efendi, 2019; Şemseddin Sâmî, 1999; Tabîb İbn-i Şerîf, 2017).

⁵ Bu kıssa etrafında oluşan tasavvufi literatürün kapsamı bu çalışmanın sınırları içinde ayrıntılı biçimde ele alınmamış olup ilgili literatür için bk. (Albayrak, 2003; Atılğan, 2006; Bardakçı, 1998; Bursevî, 1330; Erkaya, 2018; Ertuğrul, 2021a, 2021b, 2022; İbnü'l-Arabî, 2006; Kuşeyrî, 1390; Necmeddin-i Kübrâ, 2009; Şahin, 2022; Temel, 2020).

Bakara, Mâide, Yûsuf ve Fecr surelerine atıf yapılmaktadır. Özellikle Hızır-Musa kıssasının anlatımında Kehf suresindeki ilgili ayetlerin esas alınması, eserin tasavvufî öğretisini Kur'anî bir çerçeve içinde yapılandırdığını göstermektedir.

2.7. Duâ-nâme ve Hatime

Kıssayı izleyen beyitlerde Selim Paşa'ya övgü ve "Duâ-nâme" bölümü yer alır (NS 495-513). Nuruosmaniye nüshasında bulunan bu bölümde metnin tamamlanma tarihi de kaydedilir (NS 505). Duâ-nâme'den sonra "Maṭlab-ı Taşavvuf" bölümü gelir (NS 514-569). Burada Hızır ile Musa kıssası tasavvufî açıdan yorumlanır. Bölümün sonunda yer alan hatime ve dua ile eser sonlanır.

Bu bütünlük içinde *Necât-ı Sâlik*, tasavvufî öğretinin kavramsal iskeletini (şeriat, tarikat, hakikat) hekim-hasta alegorisi ve Hızır-Musa sembolizmiyle buluşturan, anlatımı ve tertibiyle didaktik yönü güçlü bir metin olarak ortaya çıkar.

3. Nüsha Tavsifleri

Eserin iki nüshası tespit edilmiştir:

3.1. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye Koleksiyonu, 4951-3, 180507

Kütüphane kataloğunda müellifin adı Sa'dî Sivâsî, eserin adı ise *Necât-ı Sâlik* olarak kayıtlıdır. Mukavva üzeri ebru kâğıt kaplı, miklepli, kenarları, sırtı ve sertabı açık kahverengi meşin kaplı, çârküşe cilt içinde 57 yaprak mecmua. 217×149 mm ebadında. Aharlı krem rengi kâğıt. Yazmanın ilk sayfasının sol tarafında III. Osman (salt. 1754-1757) tuğralı vakıf mührü, İbrahim Hanif yazılı kısmen silik ikinci bir mühür, mührün üstünde Arap rakamıyla belirgin şekilde yazılmış 4951 numarası, vakıf notları ve en üst kısımda Nuruosmaniye Kütüphanesi'nin latin harfli, "eski kayıt no: 4951; yeni kayıt no: 4387/1-4" kaydı bulunur. Sağ tarafta mecmuadaki beş bölümün başlığının sıra numarasıyla kaydedildiği, Arap harfleriyle yazılmış bir fihrist vardır.

Mecmuanın muhtevası: 1-16 yk. Demenhûrî, *el-Envârü's-Sâtî'at 'alâ Eşrefi'l-Murabba'ât*; 17-20 yk. Seyyid Feyzullah, *Risâletü'l-İstî'ârât*; 21-40 yk. Sa'dî Sivâsî, *Necât-ı Sâlik*; 41-49 yk. Müellif (?) *Esmâ Ba'zı Vüzerâ* [...]; 50-57 yk. Müellif (?), *Risâle fi'l-Farki Beyne'r-Rûsul ve'l-Enbiyâ*

Mecmuanın üçüncü risalesi olan *Necât-ı Sâlik* 21b-40a aralığında, 217×149-165×85 mm ebadında, 20 yaprak, sayfaların çevresinde ve sütunların ortasında kırmızı cetvel içinde, her sayfa 17 satır, tamamı 569 beyit, 21b'de kırmızı mürekkeple yazılmış bir serlevha bulunur. 40a'da sol derkenar boşluğunda "Selim Paşa" ibaresi yer alır. Okunaklı nesih yazı. Ayet ve hadisler harekeli ve kırmızı mürekkeple yazılıdır. Reddade takibi vardır.

Yazmada istinsah ve müstensih kaydına rastlanmamakla birlikte "Du'â-nâme-i fakîr berây-ı hâzret-i vezîr 'inâyeti Selîm Paşa yesserallâhu mâ-yeşâ" (37b-38a) başlıklı bölümde müellifin düştüğü tarih eserin yazılış tarihi olarak belirlenebilir:

Sene biñ yüz elli tokuz oldı
Umaruz bu sene elṭâf-ı kerîm (NO 38a, 505)

Baş: بسم الله ... استغاده قله ليم الله ... بزى توفيق ايده طغرى راهه (21b)

Son: بو دعايه ديه هر كيم امين رحمة الله عليهم اجمعين (40a)

3.2. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu, 3543-4, 256731

Mukavva, sırt ve kapak kısmı yıpranmış cilt içinde 125 yaprak mecmua. 209×162 mm ebadında. Krem rengi kâğıt. Yazmanın ilk sayfasının sol tarafında alt alta “Hacı Mahmud Efendi, Beşiktaş Kütüphanesi”, “T.C. Süleymaniye Kütüphanesi” ve “Süleymaniye Kütüphanesi, Kısım: Hacı Mahmud Ef., Yeni kayıt: 3543” ibareli üç adet mühür bulunur. Sayfanın üst kısmında mecmuadaki beş bölümün başlığının kaydedildiği, Arap harfleriyle yazılmış bir fihrist vardır. Sağ tarafın üst kısmında Arap harfleriyle “Derviş Hasan” adı, sayfanın ortasında ise “Hasan Efendi” adı ve altında Arap rakamıyla 3543 sayısı yazılıdır. Bölümlerin istinsah tarihleri farklıdır.

Mecmuanın muhtevası: 1-20 yk. Gelibolulu Mustafa Âlî, *Mir’âtü’l-Avâlim*; 21-52 yk. Ahmedî-yi Mürşidî, *Kitâb-ı Mürşid*; 53-84 yk. Sezâî-yi Gülşenî, *Dîvân-ı Gülşenî*; 88-112 yk. Sivaslı Mehmed Sa’dî, *Necât-ı Sâlik*; 113-125 yk. Niyâzî-yi Mısırî, *Yunus Emre’nin “çıkdim erik dalına” matlâlı gazelinin şerhi*.

Mecmuanın dördüncü risalesi olan *Necât-ı Sâlik*, 88b-112a aralığında, 209×162 mm ebadında, 24 yaprak, sayfaların çevresinde ve sütunların ortasında kırmızı cetvel içinde, her sayfa 13 satır, tamamı 552 beyit. 88b’de kırmızı mürekkeple yazılmış bir serlevha bulunur. Okunaklı nesih yazı. Ayet ve hadisler harekeli ve kırmızı mürekkeple yazılıdır. Reddâde takibi vardır. İstinsah tarihi 1142 (1729-1730). Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

Temmet kaydı: Sene biñ yüz kırk iki târîh[i oldı] ve’s-selâm
Târîh-i lafzîsi eyler iki târîh-i tamâm
Bu maqâm itmâmını gördükde taħsîn eyledim
Sa’dîya dedim anıñ târîhini ne hoş maqâm (112a)

Baş: بِسْمِ اللَّهِ ... استغاده قلہ لیم اللہ ... بزى توفیق ایدہ طغری راہہ (88b)

Son: بو دعاہ دیہ ہر کیم امین رحمۃ اللہ علیہم اجمعین (112a)

Mesnevi nüshalarıyla ilgili olarak şunlar söylenebilir: Yalnızca Nuruosmaniye nüshasında yer alan ve Selim Paşa için yazılmış Duâ-nâme bölümünde müellif, eserin tamamlanma tarihini 1159 (1746) olarak kaydetmiştir. Hacı Mahmud Efendi nüshasındaki temmet kaydı ise 1142 (1729-1730) tarihini göstermektedir. Metinden, mesnevinin Sa’dî tarafından 1140 (1727) yılında yazılmaya başlandığı anlaşılmaktadır. Buna göre 1142 (1729-1730) tarihi, eserin yazımından kısa süre sonra istinsah edilmiş erken bir versiyona işaret etmekte; buna karşılık yalnızca Nuruosmaniye nüshasında bulunan ve tamamlanış tarihini ihtiva eden Duâ-nâme bölümü, metnin 1159 (1746) tarihinde nihai şeklini aldığını göstermektedir. Dolayısıyla Nuruosmaniye nüshası, metnin daha geç tarihli ve daha bütünlüklü bir versiyonunu yansıtmaktadır.

Her iki nüshanın da mecmualar içinde yer alması, eserin dolaşımının mecmualar üzerinden gerçekleştiğini göstermekle birlikte, müstakil bir nüshasının varlığına dair bir kayıt henüz tespit edilememiştir.

4. Tenkitli Metnin Hazırlanma Yöntemi

Tenkitli metin, Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi’nde kayıtlı Nuruosmaniye 4951 ve Hacı Mahmud Efendi 3543 nüshalarının karşılaştırılmasıyla hazırlanmıştır. Ayrıca daha önce zikredilen lisans tezi de özellikle okuma ve varyant kontrolü bakımından karşılaştırmaya dâhil edilmiştir. Nüshalar ve tez arasındaki farklılıklar

dipnotlarda kaydedilmiştir.

Selim Paşa için yazılmış Duâ-nâme bölümünü ihtiva etmesi, yazılış tarihini göstermesi ve metin bütünlüğünü sağlaması sebepleriyle Nuruosmaniye nüshasının metin kurulumu bakımından temel alınması uygun bulunmuştur. Bununla birlikte Hacı Mahmud Efendi nüshasında daha çok kelime ve ek düzeyinde yazım yanlışları ve eksiklikler; Nuruosmaniye nüshasında ise özellikle hareke kullanımı, ek ve tamlama ilişkilerinin yazımından kaynaklanan imla sorunları ve buna bağlı anlam belirsizlikleri bulunmaktadır. (ör. *der-i (NO): derd-i (HM), NS 345; nuḳabâdur (NO): nuḳalâdur (HM), NS 355; dil-i mecrûhuma*: “دَلْ مَجْرُوحِه (NO), NS 58; çarḥ-ı devvâr: “چَرْخِ دَوَّار (NO-NS), NS 554; ḥālî: “حَال (NO), NS 470). Bazı imla hususları her iki nüshada da tekrar etmekte, kelime başındaki /e/ foneminin de her iki nüshada genellikle korunduğu görülmektedir. (ör. *nabẓ/nabz, zamîr/zamîr; vèr-, èr-, èt-, yè-*).

Mesnevi, aruzun *remel-i müseddes-i maḥbûn-ı maḥzûf* kalıbıyla yazılmıştır. Metinde vezin kullanımı oldukça problemlili olup tefile, mısra veya beyit düzeyinde vezin değişimleri ile aksama, imale, zihaf türü kusurlar bulunmaktadır. Bu tür vezin ve imla problemleri dikkate alınarak tenkitli metnin mümkün olduğunca doğru biçimde oluşturulmasına çalışılmıştır.

Metinde geçen ayet, hadis ve dua metinleri Arapça ve harekeli biçimleriyle korunmuş, metin tamiri yoluyla tamamlanan eksik kısımlar köşeli parantez içinde gösterilmiş, okunamayan ifadelerle anlam belirsizliği bulunan bazı mısraların Arap harfli yazımları dipnotlarda özgün şekilleriyle verilmiştir. Türkçe mealler ve tercümeleler, hadis kaynakları, vezin, dil ve imla özellikleri ile kavramlara ve metne dair gerekli açıklamalar dipnotlarda gösterilmiştir.

Sonuç

Bu çalışmada, on sekizinci yüzyıl Halveti tarikatı çevresinden Sivasslı Mehmed Sa'dî'nin *Necât-ı Sâlik* adlı mesnevisi incelenmiştir. Eserin Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi'nde bulunan iki nüshası karşılaştırılarak tenkitli metin hazırlanmış ve aynı zamanda eserin tematik ve tasavvufi yapısı değerlendirilmiştir.

Eser, klasik anlamda yüksek bir edebî iddia taşımamakla birlikte, tasavvufi Türk edebiyatı geleneğinin didaktik yönünü örnekleyen bir metindir. Müellif, tarikat ve tasavvuf esaslarını açıklarken aynı zamanda yaşadığı dönemin ilmî ve dinî anlayışını da yansıtmaktadır.

Metinde görülen sade ve öğretici dil, ayet ve hadis iktibasları ile hikmet ve nasihat ağırlıklı anlatım, Hızır-Musa kıssasının sembolik yorumuyla birleşerek dönemin tasavvufi üslubuna özgü bir sentez oluşturmaktadır. Müellifin Halvetiliğin Şemsî koluna mensubiyetini açıkça belirtmesi, bu mesneviyi Halveti gelenek içinde yazılmış didaktik eserler arasında konumlandırmayı mümkün kılmaktadır. Müellifin kendisini ve yaşadığı çevreyi tanıtmayı, *Necât-ı Sâlik*'i yalnızca bir tasavvufi öğreti metni olmaktan çıkarıp aynı zamanda otobiyografik bir kaynak hâline getirmektedir. Ayrıca *Necât-ı Sâlik*'te yer alan bitki, ilaç ve hastalık adları, eserin hekim-hasta alegorisi içinde kurulan didaktik yapısını destekleyen bir söz varlığını ortaya koymaktadır. Bu sağlık ve ecza terminolojisi, salikin manevi terbiyesinin bedensel iyileşme imgeleriyle birlikte ele alındığı bir anlatım çerçevesi sunmaktadır.

Çalışmada Nuruosmaniye 4951 ve Hacı Mahmud Efendi 3543 numaralı nüshalar ile Ali Kılıç'ın 1975 tarihli lisans tezi karşılaştırılmış, bu karşılaştırma sayesinde metnin

farklı istinsah aşamaları ve varyantları görünür kılınmıştır. Nüshalar ve tez arasındaki farklar, hazırlanan tenkitli metinde dipnotlar aracılığıyla gösterilmiştir.

Sonuç olarak bu çalışma, on sekizinci yüzyıl Anadolu sahasında, Halveti tarikatı çevresinde kaleme alınan dini-tasavvufi metinler zincirine mesnevi türünde yeni bir örnek kazandırmakta, Sa'dî-yi Sivâsî'nin edebî kimliğini daha açık hâle getirmektedir. *Necât-ı Sâlik*, edebî değeri bakımından iddialı bir eser olmamakla birlikte, dönemin tasavvuf anlayışını öğretici bir dille yansıtan ve mesnevi geleneği içinde yerini alan bir metin olarak değerlendirilebilir. İleride yapılacak karşılaştırmalı çalışmalar, *Necât-ı Sâlik*'i benzer nitelikteki mesnevilerle birlikte ele alarak tasavvufi öğretinin biçimsel ve tematik özelliklerine dair daha geniş bir bakış açısı sunabilir.

Kaynakça

- Aclûnî, İsmâil b. Muhammed. (2019). *Keşfü'l-hafâ*. M. Genç (Çev.). İstanbul: Beka Yayıncılık.
- Aksoy, H. (1984). *Şemseddîn Sivâsî, hayatı, eserleri ve mevlidi: tenkitli neşir*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aksoy, H. (2005). Şemseddîn Sivâsî, hayatı, şahsiyeti, tarikâtı, eserleri. *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 9, 1-43.
- Aksoy, H. (2010). Şemseddîn Sivâsî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 38, 523-526.
- Aktepe, M. M. (1998). Hekimoğlu Ali Paşa. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17, 166-168.
- Akyüz, H. (2016). Ömer Nasuhi Bilmen'in hadis kültüründeki yeri. *Diyanet İlmî Dergi*, 52(2), 69-95.
- Albayrak, İ. (2003). Kur'an ve tefsir açısından Hızır kıssası ve ledün-i ilmi. *Kur'an ve Tefsir Araştırmaları: (İslam Düşüncesinde Gayb Problemi-I)*, 5, 187-210.
- Aşkar, M. (1999). Bir Türk tarikâtı olarak Halvetiyye'nin tarihî gelişimi ve Halvetiyye silsilesinin tahlili. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 535-564.
- Atılgan, Y. K. (2006). *Ledünnî ilmin Hz. Mûsâ-Hızır (a.s.) kıssası bağlamında kelâmî açıdan değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Ayverdi, İ. (2010). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Bardakçı, M. N. (1998). İsmail Hakkı Bursevî'nin Musa-Hızır kıssası yorumunun ilim-marifet uygunluğu açısından değerlendirilmesi. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 81-103.
- Baytop, T. (1984). *Türkiye'de bitkiler ile tedavi (Geçmişte ve bugün)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Baytop, T. (2007). *Türkçe bitki adları sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bursevî, İsmail Hakkı. (1330). *Rûhu'l-beyân*. İstanbul: Matbaa-i Osmâniyye.
- Canan, İ. (1993). *Kütüb-i sitte, hadis ansiklopedisi*. İstanbul: Akçağ Yayınevi.
- Çakıcı, B. (2023). *Eski Anadolu Türkçesi ile yazılmış dört tıp metni üzerinde bitki adları incelemesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bursa Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Çapraz, E. (2005). *Fahri Bilge defterlerindeki Kayseri ve yöresi halk şairleri*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Çelik, İ. ve Yıldırım, B. (2018). Halvetiyye geleneğinde etvâr-ı seba/nefsin mertebeleri. *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 86, 21-44.
- Demircan, Y. (2012). Tıyn-ı mahtûm: Akdeniz dünyasının mucize toprağı. *Acta Turcica*, 4(1), 281-295.
- Diyanet İşleri Başkanlığı. *Kur'an-ı Kerim mushafı*. <https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf>
- Erkaya, M. E. (2018). Tasavvufta mürid-mürşid ilişkileri bağlamında Hızır kıssası. M. Yıldırım (Ed.). *II. Uluslararası Multidisipliner Çalışmaları Kongresi* içinde (ss. 142-152). Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Ertuğrul, M. (2021a). *Hızır kıssasının tasavvufî yorumu*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ertuğrul, M. (2021b). Mûsâ peygamber'in yol arkadaşı Hızır'ın kimliği. *Yakın Doğu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(2), 293-332.
- Ertuğrul, M. (2022). *Hızır kıssası ve Hızır'ın gizemli yolculuğu, büyük buluşma*. İstanbul:

- Erkam Akademi.
- Gürlek, M. (2011). ‘Alâ’im-i Cerrâhîn’de geçen bitki adları. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(7), 123-145.
- Hayatizade Mehmed Emin. (2023). *Hekimbaşı Hayatizade Mehmed Emin Efendi döneminde Osmanlı sarayında uygulanan ilaç terkipleri*. R. Tuğ (Yay. haz.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- İbnü’l-Arabî, Muhyiddîn. (2006). *Fütühât-ı Mekkiyye*. E. Demirli (Çev.). İstanbul: Litera Yayıncılık.
- Kaya, B. A. (2015). Klâsik Türk şiirinde şifâli bitkiler üzerine bir deneme. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 15, 263-314.
- Kılıç, A. (1975). *Sa’dî Sîvâsî’nin Necât-ı sâlik adlı eserinin transkribe ve tahlili*. (Yayımlanmamış lisans tezi). Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Ankara.
- Kırca, C. (2003). Mecmau’l-Bahreyn. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 28, 256.
- Kurnaz, C. (1998). Hızır (Edebiyat). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17, 411-412.
- Kuşeyrî, Abdülkerîm b. Hevâzin b. Abdülmelik. (2012). *Letâîfü’l-işârât*. M. Yalar (Çev.). E. Güngör (Yay. haz.). İstanbul: İlk Harf Yayınevi.
- Küçükler, P. ve Yıldız, Y. (2018). Tercüme-i Müfredât-ı İbn-i Baytar’daki (150b-295a) bitki adları üzerine bir inceleme (II). *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi (TÜRK LAD)*, 2(1), 109-137.
- Mehmed Süreyya. (1996). *Sicill-i Osmanî*. Cilt 5. N. Akbayan (Yay. haz.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Muallim Nâcî. (1317). *Lugat-ı Nâcî*. İstanbul: Asır Kütüphanesi ve Matbaası.
- Necmeddîn-i Kübrâ, Ahmed b. Ömer. (2009). *et-te’vilâtu’n-Necmiyye fî tefsîri’l-işâri ve’s-sûfi*. Ahmed Ferid el-Mizyâdî (Ed.). Lübnan: Dârü’l-Kütübî’l-İlmiye.
- Sa’dî Sîvâsî. *Necât-ı sâlik*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Nuruosmaniye/04951-003, 180507.
- Sakızlı İsa Efendi. (2019). *Nizâmü’l-edviye*. M. B. Aydın ve S. Murad (Yay. haz.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Sivaslı Mehmed Sa’dî. (1142). *Necât-ı sâlik*. Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi, Hacı Mahmud Efendi/03543-004, 256731.
- Şahin, İ. (2022). Hz. Musa Hızır kıssası ile ilgili ayetlerin tasavvuf âdâbı çerçevesinde yorumu üzerine. *Tasavvur-Tekirdağ İlahiyat Dergisi*, 8(1), 215-249. DOI: 10.47424/tasavvur.1082562
- Şemseddin Sâmî. (1999). *Kâmûs-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Tabîb İbn-i Şerîf. (2017). *Yâdigâr: 15. yüzyıl Türkçe tıp kitabı. Yâdigâr-ı İbn-i Şerîf*. O. Sakin vd. (Yay. haz.). İstanbul: Merkezefendi Geleneksel Tıp Derneği.
- Taşkın, G. (2012). Kanunî döneminde “mahfî” bir şair: Mahfî-i Gilanî ve Bih-i Çînî tercümesi. *Turkish Studies*, 7(3), 2423-2443.
- Temel, Z. (2020). *Kur’ân’daki Musa-Hızır kıssasının İbnü’l-Arabî yorumu*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Tietze, A. (2016). *Tarihî ve etimolojik Türkiye Türkçesi lugati*. S. Tezcan (Ed.). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.
- Tulum, M. (2011). *17. yüzyıl Türkçesi ve söz varlığı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uludağ, S. (1997). Halvetiyye. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 15, 393-395.
- Uludağ, S. (1998). Hızır (Tasavvuf ve halk inancı). *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 17, 409-411.

- Uludağ, S. (2006). Nefis. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 32, 526-529.
- Uludağ, S. (2010). Sülûk. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, 38, 127-128.
- Uludağ, S. (2012). *Tasavvuf terimleri sözlüğü*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Usta, M. (2015). *Tasavvuf eğitiminde etvâr-ı seb'a metodu*. (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Ünver, İ. (2011). Mesnevî. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi, Türk Şiiri Özel Sayısı II, Divan Şiiri içinde* (ss. 430-563). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü*. (2009). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kısaltmalar

DİB: Diyanet İşleri Başkanlığı

NS: *Necât-ı Sâlik*

NO: Nuruosmaniye, 4951

HM: Hacı Mahmud Efendi, 3543

LT: Ali Kılıç, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Lisans tezi, 1975

[]: Tamamlanan kelime veya ek

Extended Abstract

This study introduces and critically edits *Necat-ı Salik*, a religious-mystical masnavi written by Mehmed Sadi of Sivas, an eighteenth-century poet affiliated with the Khalwati order, particularly its Shamsī branch. The work has not been mentioned in biographical sources and has received only limited scholarly attention, and thus represents a new addition to the corpus of Ottoman Sufi literature. The aim of the study is to present the text to the scholarly world through a comparative analysis of its two surviving manuscripts and to offer a concise evaluation of its thematic and doctrinal structure.

Necat-ı Salik was composed with a pedagogical purpose: to guide disciples through the principles and stages of the Sufi path and to instill moral and spiritual discipline. The text opens with conventional devotional sections, basmala, hamdala and salvala, followed by statements of creed and references to the poet's spiritual lineage. Sadi identifies himself as a descendant of Şemseddin Sivasi, a major figure of the Shamsī-Khalwati tradition, and provides autobiographical hints about his education and affiliations. These internal references complement the limited biographical notes transmitted by Fahri Bilge and help situate the poet more precisely within the intellectual and spiritual landscape of eighteenth-century Sivas.

Structurally, the masnavi reflects the tripartite hierarchy of sharī'a, ṭarīqa and ḥaqīqa commonly encountered in Sufi literature. The longest section, devoted to sharī'a, discusses Qur'anic obligations, ritual practices, repentance, ascetic discipline, ethical virtues and the purification of the self. References to diseases, remedies, and plants occur in various parts of the masnavi and reflect its didactic concern with moral and spiritual discipline. Sadi employs Qur'anic verses and hadith citations extensively, often integrating them into verse with interpretive commentary. The text includes the story of Khidr and Moses, presented under the heading "Hikayet-i Hazret-i Hızr ile Musa Kelim". In Sadi's treatment, the story serves not merely as narrative ornamentation but as a symbolic exposition of esoteric knowledge ('ilm-i ladun), spiritual patience, and the indispensable role of a mature guide (mürşid-i kamil) in the journey of the disciple (salik). This interpretive use aligns the masnavi with broader Sufi hermeneutical traditions.

Historically, the work provides glimpses into the political environment of the time. Sadi mentions Sultan Ahmed III, Hekimoğlu Ali Pasha, and Selim Pasha, noting that he began the work during Ali Pasha's governorship of Sivas 1140 (1727) and completed it during Selim Pasha's tenure in 1159 (1746). These references not only help date the composition but also illuminate the poet's social milieu and connections within the provincial elite.

The critical edition presented in this study is based on two manuscripts preserved in the Süleymaniye Manuscript Library: Nuruosmaniye 4951 and Hacı Mahmud Efendi 3543. The Nuruosmaniye copy, which contains the author's completion date, offers a more complete textual frame and has therefore been used as the main reference for the critical presentation of the text, taking into account its date, textual integrity, and consistency.

The Hacı Mahmud Efendi copy, dated 1142 (1729-1730), offers valuable variants that were recorded in the critical apparatus. Qur'anic and hadith passages were preserved in their original vocalized Arabic forms, with translations provided in the notes. In addition, the study outlines the characteristics of the two extant manuscripts and briefly explains the editorial principles adopted in preparing the critical text.

In conclusion, *Necat-ı Salik* is a representative example of eighteenth-century Ottoman Sufi didacticism. Although not composed with an overtly literary ambition, the work reflects the moral, devotional and doctrinal concerns of the Khalwati environment in Sivas. By introducing this text and establishing its critical edition, the study contributes

to a more comprehensive understanding of the period's religious-mystical literature. Future research may further contextualize *Necat-ı Salik* by comparing it with other Khalwati or didactic Sufi masnavis, thereby deepening insights into the pedagogical and theological dynamics of Ottoman Sufism.

[TENKİTLİ METİN]

Hāzā Necāt-ı Sālik li-Sa'dī-yi Sīvāsī

Bismi'llāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Remel + + - - / + + - - / + + -
(- + - -) (- -)

1.	İsti'āze kılalım Allāh'a	Bizi tevfiḳ eḏe toḡrı rāha
2.	İbtidāsında dèdim bismi'llāh	Şāniyen ḥamd-i Hudā şükr-i ilāh
3.	Hem Resūline şalāt eyleyelim	Şoñra maḳşūdumuzu söyleyelim
4.	Daḡı aşḡāb ile āline selām	Ba'dehū eyleyelim fetḥ-i kelām
5.	Ḥamdülillāh vèrüp 'aql-ı selīm	Dīn-i İslām üzere kıldı muḳīm
6.	Mezhebim oldu İmām-ı A'zam	'Amel-i zāhir [ü] şer'-i aḳdem
7.	İ'tikādım oldu ehl-i sünne	Zerrece yok-durur aşlā şübhe
8.	Ehl-i sünnet i'tikādı oldu	Ki Ebū Mañşūr-ı Mātürīdī
9.	İsm ile maḡlaşını eyle 'ayān	Eb ü ecdād-ı tarīḳını beyān
10.	Aşlımız Şems-i Sīvāsī oldu	Nūr-ı şems ile bu 'ālem tıldı
11.	Peder ü cedd ile nāmım budur	Seyyid-i Şeyḡ Meḡemmed dènilür
12.	Receb-i Şeyḡ ile Şeyḡ İbrāhīm	Cedd-i a'lālarımız oldu kerīm
13.	İntisāb eylerüz ol ḡazretine	Eyleye 'afv-ı kuşūr ḡürmetine
14.	Ḥalvetī oldu tarīḳım el-ḡaḡ	Ḳādiriyye daḡı oldu mülḡaḡ
15.	Cümleñiñ raḡmetini eyle keşir	'Afv ola bendeleriñden taḡşir
16.	Hem-civār eyle bizi cennetde	İctimā' eyle kamu ni'metde
17.	Yā İllāhī bize vèr 'ilm-i 'amel	Olmaya zāhir ü bātında ḡalel
18.	Vèr bize 'ilm-i şerī'atde kemāl	Hem tarīḳatde ḡaḡḡḡatde vişāl
19.	Ṭālib-i ehl-i şerī'at olagör	Sālik-i ehl-i ḡaḡḡḡat olagör
20.	Selefñ sīretini naḡl èdelim	Kendi aḡvālimizi 'aḡl èdelim
21.	Bir bahāneyle añılur her kes	Yād ola ḡayr ile Sa'dī-yi eḡas
22.	Bu varaḡ-pāremi kim okıyalar	Raḡmetu'llāhi 'aleyhi dèyeler
23.	Dèyelim buña Necāt-ı Sālik	İstimā' eyleyen olmaz ḡālīk
24.	Mu'teberdür bu risālem şer'ī	Diñle aḡḡāmını eyle mer'ī
25.	Gören iḡvān èdeler 'afv-ı kuşūr	Eyleye Rabb-i Te'ālā maḡḡūr

1. NO: 21b, HM: 88b; Hāzā (HM): Hāzihi (NO)
 3. eyleyelim: ايلييه ليم (NO, HM); söyleyelim: سويليه ليم (NO, HM)
 11. HM: 89a
 12. [şeyḡ] İbrāhīm (NO)
 16. NO: 22a
 18. hem (NO): her (HM, LT)
 20. sīretini (NO): seyrini (HM, LT); kendi (NO): kendü (HM)
 24. aḡḡāmını (NO): ekmāmını (HM, LT)

26. Eylemişdim bir hikāyet tertīb Kılmağa ehl-i sülûkî terğīb
 27. Kaldı evrāk-ı perîşān içre Nêçe müddet gelmedi takrîre
 28. Dil-i pejmürde pür-âlām [u] ğumûm O haber olmuş idi nâ-ma'lûm
 29. 'Ali Paşa-yı vezîr-i zî-şān Şāhib-i ħilm ü kemāl-i 'irfān
 30. Kuvve-i kâhire vermişdi Hudā Vüzerā içre kāmudan a'lā
 31. Hadd-i zātında dil [ü] tab'-ı selīm 'İlm-i taḥkîk ile tedbîr-i ḥakīm
 32. Hilyesi 'ilm-i şalāḥ u takvā Aña tab' olmuş idi rüsd ü zekā
 33. Şehr-i Sîvās'a kerem kıldı Hudā Kadem-i meymenetin başdı aña
 34. Hâver-i tal'at-ı Sîvās'a tülû' Sene ihdā erba'în oldı vuḳû'
 35. Şeb-i ğam rûz-ı sūrûra erdi Keder-i zulmet nûra erdi
 36. Meclis-i 'izzine oldum dāḥil Kerem ü cûd-ı vişāle nā'il
 37. Dil-i ğam-nāk [ü] ḥazîn şād oldı Elem ü ğuşşadan āzād oldı
 38. Pādîşāh idi o Sultān Ahmed Berr ü bahre ḥükm eden Ḥān Ahmed
 39. Devr-i 'adlinde bu 'ālem ma'mûr Mihr-i 'adliyle bu dünyā pür-nûr
 40. Cümleye eyleyelim ḥayr du'ā Anı maḳbûl êde dā'im Mevlā
- Sebeb-i taṣnîf-i risālet Beyân-ı laṭîf-i hikāyet**
41. Ne idi bunda kelâmın aşlı Süḥanî köhne beyânın naḳlı
 42. Çünki envār-ı hüdā êtdi zuḥûr Dil ü cān oldı anıñla mesrûr
 43. O varaḳ-pāreye kıldım raġbet Sebeb-i dā'ıye-i cem'ıyyet
 44. Mācerâyı yine kıldım takrîr Eyledim vāḳı'ay hoş ta'bîr

25. NO: 22a, HM: 89b

26. a) ikinci tefile -.- -

27. Nêçe: Nêçe (HM, LT); b) ikinci tefile -.- -

28. dil-i (NO): kavl-i (HM, LT); ğumûm (LT); olmuş idi (NO): olmuşdı (HM)

29. (b) 'Umde-i fâtih-i mülk-i îrân (HM, LT)

Beyitte adı geçen Ali Paşa'nın, daha önce hakkında bilgi verilen Hekimoğlu Ali Paşa olduğu anlaşılmaktadır. İlgili tezde ise bu şahsın Şehid Ali Paşa (ö. 1716) olduğu kaydedilmiştir (Kılıç, 1975, s. 9).

33. NO: 22b, HM: 89b

34. tülû': tölü (LT)

35. b) vezin kusurludur

36. cûd-ı: ḥod (LT)

37. Dil-i ğam-nāk ü ḥazîn: Dil-i ğamnān ḥazîn (LT)

38. HM: 90a

39. dünyā (NO): 'ālem (HM, LT)

40. Cümleye eyleyelim ḥayr (NO): Cümlele eyleyem ḥayr ile (HM, LT); (b) dā'im (HM): dāyim (NO)

beyân-ı (NO): tibyân-ı (HM, LT)

41. kelâmın (NO): kelâmiyyetın (HM, LT)

44. "Hz. Peygamber'den rivayet edilir: Salihlerin anıldığı yere rahmet iner." *Kütüb-i Sitte*'de tespit edilemeyen bu hadisın sahihliğinin tartışmalı olduğu aktarılmıştır: "Hafız İbn Hacer 'Aslı yoktur.' demiştir. Hafız İrâkî ise *İhyâ* hadislerinin tahririnde şöyle der: 'Merfû rivayet olarak bir aslı yoktur. Süfyân b. Uyeyne'nin sözüdür.' Ancak İbnü's-Salâh *Ulûmu'l-Hadis*'te şöyle demektedir: Bize rivayet edildiğine göre Ebû Amr İsmail b. Nüceyd, Ebû Ca'fer Ahmed b. Hamdân'a hitaben 'Hangi niyetle hadis yazayım?' diye sorar. O da 'Salihler anıldığında rahmet indiğini görmez misiniz (نَرَوْهُ)?' diye başka soruyla karşılık verince Ebû Amr 'Evet' cevabını verir. Bunun üzerine Ebû Ca'fer 'Resûlullah da salihlerin başıdır.' der. Bu hususta Aliyyü'l-Kârî ise şöyle demektedir: Bu lafız, 'rivayet'

	تَنْزَّلُ الرَّحْمَتِ عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ	رُويَ عَنِ فَخْرٍ الْمُسْلِيِّ
45.	Berü gel derdine dermân arayan	Maraż-ı ƙalbine Loƙmân arayan
46.	Saňa naƙl eyleyelim hoş aħbâr	Güş-dâr ol anı diñle her bâr
47.	İstimâ‘ eyleyen alur ‘ibret	İntibâh üzre ol ètme ğaflet
48.	Hasan-ı Başrî rivâyet eyler	‘Îlel-i ehl-i sülûkı söyler
49.	Oldı bir merd-i Hüdâ aña refîķ	Başra’nıñ sūkına erişdi tarîķ
50.	Gördi anda oturur bir hâzîķ	‘Îlm-i hîkmet ile olmuş fâyîķ
51.	‘Îlel-i rence èderdi tîmâr	Ne ƙadar var ise anda bîmâr
52.	Güyyiâ ‘aşrına Loƙmân idi ol	Cümleñiñ derdine dermân idi ol
53.	Gelse bîmâr şikeste hâste	Ġam-ı zaħm ile olan dem-beste
54.	Emr-i Hâķķ ile bulurdı şîhhat	Èrişince aña dest-i hîkmet
55.	Vardı ol merd-i refîķim kim aña	Dèdi pîrim bir devâ söyle baña
56.	Zaħmıma ister idim ben merhem	Arayan derdine bulur em sem
57.	Zaħm-ı ‘işyân ile hayrânem men	Maraż-ı cürm ile giryânem men
58.	Dil-i mecrûhuma sen eyle ‘ilâc	Bendeñiz aña be-ġâyet muhtâc
59.	Himem-i dest-i şifâ ihsân èt	‘Îlel-i bâtınıma dermân èt
60.	İbtidâ ħubb-ı riyâset kıldı	Deverân-ı sere bâ‘iş oldı
61.	Başıma çıķdı buhâr-ı dünyâ	Eyledim serde şudâ‘ı peydâ
62.	Bu hevâ ile benim ve‘l-hâşıl	Fıkr-i tedbîrim olupdur zâ‘il
63.	Keder-i manşıbla oldum ser-sâm	Bî-başar dîdelerim şubh ile şâm
64.	Vèrdi ahlâta ‘ufûnet da‘vâ	Men o ġavġâ ile buldum ħummâ
65.	Yok-durur anda başîretle nazâr	Mâsivâ zaħmı ‘amâ kıldı meġer
66.	Üznümiñ ‘illetidür sem‘-i kabîh	İstimâ‘ eyleyemez hâķķ-ı faşîh
67.	Âlet-i lehv-i teġannî her dem	Güşümü kıldı hâķîķatde aşam

kelimesinden türeyen (تَرْوُونَ /rivayet ediyorsunuz) şeklinde yazılıysa ilgili cümlede bunun bir hadis olduğunu ve aslının bulunduğunu gösterir. Ancak bu lafız ‘ru’yet (görme)’ kelimesinden türemiş bir fiil ise hadis olduğuna dair herhangi bir dalalet yoktur.” (Aclûnî, 2019, ss. 149-150).

45. Berü gel: per (u) ekl (LT); arayan: ireyen (LT)

48. NO: 23a

49. HM: 90b; sūkına: sevķine (LT)

55. b) ikinci tefile -.- -

60. sere: sırra (LT)

62. NO: 23a, HM: 91a

63. a) ikinci tefile -.- -

64. HM nüshasında bu beytin ardından aşağıdaki beyit kayıtlıdır:

Nazar-ı dîdelerim bî-‘ibret

Bu-durur bâ‘iş-i ‘ayn-ı ‘illet (HM 91a)

65. NO: 23b, HM: 91a; zaħmı ‘amâ: zaħm-ı ‘amâ (LT)

66. Üznümiñ: اوزنميك (NO, HM); Üznümiñ ‘illetidür: Üznümeñiñ ‘illidür (LT)

67. Âlet-i lehv-i teġannî: Âlet-i lehu tuġannî (LT); Güşümü: Güşemi (LT)

68. Diñlemek: Diñlemeñ (LT).

69. telh: telh-i (LT); hayfâ: ħîfâ (LT)

68. Diñlemek ğıybet ü kızb ü hezeyān Eyledi kayḥ u şadīd ü seyelān
 69. Cīfe-i mūntine-i rīḥ-i hevā Eyledi telḥ dimāğım ḥayfā
 70. Şöyle muḥtell-dimāğ oldu meşām Kılamaz bŷy-ı ḥabībi işmām
 71. Olalı kibr ile enfūm kā'im Hāşıl eyledi ru'āf-ı dā'im
 72. Lezzet ü zevk-i dehānım yokdur Baḥar u nŷkhet-i lağvī çokdur
 73. Dem-i ğıybetle zebān al olmuş Söylemez ḥakkı meger lāl olmuş
 74. Key za'īf etmiş anı kızb ü zem Zıkr ü tesbīḥden olmuş ebkem
 75. Kılalı mazğ ḥarāmı dendān Mŷnkesir oldu şikeste her ān
 76. Yüzümüñ karası sevdā-yı sivā Meyl-i zer eyledi zerd-i eyvā
 77. Veca'-ı şadрім olup tŷl-i emel Ğıl u ğış oldu sü'ālime bedel
 78. İmtilā oldu ḥarām ile buṭŷn Maraž-ı mŷshilim oldu efzŷn
 79. Cigerim pāresidŷr ḥıkd u ḥased Ṭama' u ḥırş ile maḥrŷkam ebed
 80. Belimi bŷkdi o niḳris-i riyā Kibr ile 'ucb [u] ğurŷr 'ırku'n-nesā
 81. Sözi çok söyleme mişl-i laḳlaḳ Selisŷ'l-bevle mişāl-i muṭlaḳ
 82. Bezm-i āğyār hevā içre kıyām Veca'-ı maşālımız oldu tamām
 83. Fi'l-i bī-hŷde vŷ mālāya'nī Oldı envā'-ı bevāşır 'aynī
 84. Eyledi leng-kaḍem ğŷm-rāḥī Olmuşum ğayrı ṭarīka rāḥī
 85. Maḳ'ad-i meclis-i 'işyān oldum Mŷzmin-i ḥāne-i ṭuğyān oldum

Tamām-ı kelām-ı 'āşık**Cevāb-ı ḥakīm-i ḥazık**

86. Eyledi derd-i derŷnıñ takrīr Dēdi ey ḥ'āce baña kıl tedbīr
 87. Mŷşkilātımı 'azīz eyle beyān Bula maḳşŷd u merāmın dil ü cān
 88. Ol 'azīz eyledi mefḥŷm-ı me'al Mŷteveccih olup ētdi iḳbāl
 89. Baḳıcaḳ nabżına ğordı tedbīr Kıldı ḥikmet ile tebyīn-i ḷamīr
 90. Ḥasb-i ḥāl oldu o pīre ifḥām Añladı derd-i derŷnını tamām
 91. Dēdi ey ṭālib-i bī-çāre ḥazīn Bu maražlar seni kılmuş miskīn
 92. Zāḥir [ü] bātınıñ emrāž-ı saḳīm Ğam yēme def' ēder Allāḥ-ı Kerīm
 93. Cümle derdlilere dermān Allāḥ Mŷşkilin eyleye āsān Allāḥ
 94. Kerem ile ola nāzır Allāḥ Kıla esbābını ḥazır Allāḥ

74. NO: 23b, HM: 91b

76. sevdā (NO); sevād (HM); zerd-i (NO); derd ü (HM)

79. ḥıkd: ḥaḳda(n) (LT); ṭama' (NO); ṭab' (HM, LT)

80. 'ırku'n-nesā: 'ırku-ı nisā (LT); niḳris: نقریس (HM, NO)

81. Selisŷ'l-bevle: Selas(et) bula (LT)

82. NO: 24a

86. HM: 92a

87. maḳşŷd u merāmın: maḳşŷdumuz emn-i dil ü cān (HM, LT)

88. me'al: mişāl (LT)

89. nabż: nabz (NO, HM); ḷamīr: ḷamīr (NO, HM)

92. Ğam yēme: Ğam-ı peyme (LT)

94. ḥazır: ḥazır (NO, HM)

95. Ki muvāfiḳ olur ise taḳdīr Saña nef'êde 'ilâc u tedbîr
الرَّفِيقُ ثُمَّ الطَّرِيقُ رُؤْيَ عَنِ الصِّدِّيقِ
96. Saña rehber gerek ammā şādıḳ Başar u rüşd ü zekāda fāyık
97. Bildüre lâzım olanı saña hep Yapıla şerbet [ü] ma'cün ile ḥab
98. Tolanup cehd ile kūh [u] şaḥrā Göresin ḳande maḥall-i eczā
99. Taleb èt ehl-i ma'ārifden anı Cehd ile bul saña lâzım olanı
100. Bulasın ālet [ü] esbābı hemān Elek ü tābe vü destūñle havān
101. Cümlesin ḥazır èdüp eyle tamām İnşāa'llāh saña ḥaşıl ola kām
102. Bu naşîhatları dil gūş ètdi Dîdeler seyl gibi cūş ètdi
103. Nazar eyledi bu çeşm-i giryān Bula ḥāline muvāfiḳ yārān
104. Resen-i cidd taḳup gerdenine Yüridi deşt-i şerī'at yolına
105. Tolanup medrese cāmi' mekteb Derdiniñ kıldı devāsını taleb
106. Anı bir ḥōca-i kāmīl gördi Maraž-ı derd-i derūnın şordı
107. Yapışup dāmen-i pākine anıñ Yüz sürüp maḳdem-i ḥākine anıñ
108. Hîdemātında olup şubḥ ile şām Nêçe müddet èdüp anda ārām
109. Aña ol ḥōca-i ebced-ta'līm Eyledi rāh-ı şavābı tefhīm
110. Rehber oldu aña ebced ḥōcası Oḳudup āyet-i Ḳur'ān ḥîcesi
111. 'İlm-i zāhirde odur rehber-i rāh Tıfl iken ol seni eyler āgāh
112. Dèdi ol ḥōca-i ebced ey cān Bilemem derdiñe lâyıḳ dermān
113. İletüp ḥōca anı medreseye Şarf [u] naḥvi mantıḳ [u] ma'ānī oḳıya
114. Hıḳmet [ü] hey'et [ü] ādāb [u] uşūl Fıḳh [u] tefsîr [ü] ḥadîş ède vuşūl
115. Nışf-ı 'ilm oldu ferāyîz ammā Nükte-i sırrını bir ḥoş aña
116. Oḳıya 'ilm-i 'aḳāyidle kelām 'İlm-i zāhir ola bunuñla tamām
117. 'İlm-i aḥlāk [u] taşavvuf bu daḥı Ġāyet-i 'ilm [ü] 'amel oldu aḥī
118. Bu maḳālāt ile bir nêçe zamān 'Ulemā bābını kıldım deverān
119. Rāst geldi baña bir 'ālim-i Ḥaḳ 'İlm-i ḥālim oḳudup vèrdi sebaḳ

95. "Önce yoldaş, sonra yol" (Bu ifade hadis kaynaklarında tespit edilememiştir.)

97. NO: 24b, HM: 92a

100. Elek ü tābe: Elekü tāb (LT)

102. è[t]di (HM); dîdeler seyl: didiler sel (LT)

104. cidd: cecdi (LT)

105. NO: 24b, HM: 92b

107. a) anıñ (HM); anuñ (NO); maḳdem-i: muḳaddem (LT)

111. NO: 24b, HM: 93a

113. b) vezin kusurludur

114. NO: 25a

115. ḥoş (HM): ḥoşca (NO)

116. ola bunuñla (NO): bunuñla ola (HM)

117. ġāyet-i (NO): 'aḳıbet (HM, LT)

118. deverān: devrān (LT)

120. getüre: götüre (LT)

122. getürdüm: götürdüm (LT)

120. Mübtedîye bu-durur lâzım olan Bile ma'bûdı getüre îmân
 121. Bilüp îmân ile İslâm[1] tamâm Eyledim şıdk ile ikrâr-ı kelâm
 122. Sitte eşyâya getürdüm îmân Eyledim cümle kabûl [u] iz'ân
 123. Hâk kitâb vèrdi cemî'-i rûsule Hâtem-i Aḥmed-i Maḥmûd'a bile
 124. Evveli Ḥazret-i Âdem cânâ Âhiri oldu Muḥammed ḥaḳḳâ
 125. Mu'ciz-i zâhir[i] oldu Ḳur'ân Eyledi cümle-i aḥkâm[1] beyân
 126. Ne kadar var ise anda aḥkâm Tâlibiñ maṭlabın eyler i'lâm
 127. Şıdk u ihlâş ile eyle te'kîd Ḥâşıl ola saña 'ilm-i tevḥîd
 128. Ennehû lâ-ilâhe illâllâh Muḥammed oldu hem Resûlullâh
 129. Eyle aḥkâm-ı şerâyi'le 'amel Kılma hîç kimse ile qurı cedel
 130. Mezhebiñ olsun İmâm-ı A'zam Bu-durur saña ṭarîḳ-ı eslem
 131. 'Ameliñ ḥâlişini kıl taḥşîl Eyle erkân-ı şalâtı ta'dîl
 132. Ola erkân [u] şurûṭı icrâ Sünen [ü] vâcib [ü] âdâb ihyâ
 133. Hem şalât oldu 'imâd-ı İslâm Anıñ ile emr-i dîn buldı kıyâm
 134. Kıl cemâ'at ile ḥams-i evḳât Tev'emîn oldu şalât ile zekât
 135. Vèr zekâtı ki şalât ola kabûl Bulasın rahmet-i Raḥmân'a vuşûl
 136. Vermeyen farz zekâtın[1] eḥas Oldı gâyetle baḥîl [ü] nâ-kes
 137. Şavm ile oldu vişâl-i cânân Şavm ile oldu rızâ-yı Raḥmân
 138. Şavmdur cümle 'ibâdât bâbı Oldı maḳbûl-i Ḥudâ aşḥâbı
 139. Bir ḳulınıñ ola ḥaccı mebrûr Ḥaḳ Te'âlâ eder anı maḡfûr
 140. Farzdur şavm [u] şalât ḥacc [u] zekât Sebeb ü bâ'is-ı neyl-i derecât
 141. 'Amel-i zâhir-i şer'î lâzım Şer'î taḥşîle ol evvel 'âzim

Maṭlab-ı Şerî'at

142. Şer'dür zevraḳ-ı deryâ-yı yakîñ Oldı her bir reseni ḥabl-i metîn
 143. Kenz-i esrâr-ı ma'ârif ma'den Şer'dür hıfzına anıñ maḥzen
 144. Burc [u] bârû-yı şerî'at muḥkem Ki ṭarîḳatla ḥaḳîḳat eslem
 145. Ḳışrû'l-erz oldu şerî'at mişli Lübbüdür 'ayn-ı ḥaḳîḳat mişli

123. Maḥmûd'a (NO): Maḥmûd (HM, LT)

124. NO: 25a, HM: 93b

128. a) فَاعْلَمْ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ “Bil ki Allah'tan başka ilah yoktur.” (Muhammed, 47/19; DİB, meal).

a, b) Beyitte farklı vezinler kullanılmıştır.

129. şerâyi'le (NO): şer'ile (HM, LT)

130. Bu-durur (NO): Budur (HM)

131. NO: 25b, HM: 94a; şalât: صَلَوة (NO, HM metin boyunca)

133. b) İkinci tefile: -.-

134. zekât: زَكَاة (HM, NO metin boyunca); tev'emîn (tev'emân): تَوَكَّلْ (NO, HM)

145. Ḳışrû'l-erz: Ḳışrlar (LT)

146. * **Ḳışr**: Kabuk; *tasavvuf*. Herkesin erişemeyeceği bâtın ilmini koruyup saklayan zâhir ilmi, zâhir (Ayverdi, 2010, s. 673).

146. Kışır sağ olmasa cevziñ maḥzā * Anıñ içi çürük olur kaṭ‘ā
 147. Sālikiñ ‘ilm [ü] ‘ameldür zādı ‘İlm-i Rabbānī anıñ bünyādı
 148. Ne buyurmuş ise diñle fetvā Zādıñı eyle şalāḥ [u] takvā
 149. Yolcuya lāzım olan azıkdur Yola ḥālī gidene yazıkdur
 150. İhtifā eyle alup fetvayı Sürme bu yolda kuru ḡavḡāyı
 151. Bāb-ı ḥīlede fetāvā çokdur Saña lāzım olan ancak ḥaḳdur
 152. ‘Ulemā oldı mişāl-i ‘aṭṭār ‘İlm-i ḥālīñ saña eczā-yı bahār
 153. Alalım lāzım olanı gidelim Māsivāyı burada tarḥ ēdelim
 154. Ola ĩmān ile ĩslām kāmīl Niyyeti ḥayr ēde Ḥaḳḳ’a vāşıl
 155. Bildigiyle ‘amel ētse muṭlaḳ Bilmedigin aña ilhām ēde Ḥaḳ
 قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ مَنْ عَمِلَ بِمَا عَلَّمَهُ وَرَزَقَهُ اللَّهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ
 156. ‘Amel ēt ‘ilm ile olma kāhil Bī-‘amel ‘ilm okıyanlar cāhil
 157. Yol uzakdur burada eglenme Rüfeḳādan gerü şaḳın ḳalma
 158. ‘Azm ēdüp maṭlab-ı a‘lāya ulaş Cehd ēdüp maḳşad-ı aḳşāya ulaş
 159. Arayup derdiñe dermān bulagör Maraḫ-ı bāṭına çāre ḳılagör
 اللَّهُمَّ حَوِّلْ حَالَنَا إِلَى أَحْسَنِ الْأَحَالِ
 160. Merhem-i zaḥm olamaz ḳīl ü ḳāl Ḥāl ile fehmi olunur bunda me‘āl
 161. Baña ol ‘ālim-i Ḥaḳ vèrdi cevāb Vech-i meşrūḥ üzere ḳıldı ḥiṭāb
 162. İşidüp bu kelimāti dil ü cān Cümlesin ḳıldı ḳabūl [u] iz‘ān
 163. Dèdi baş üzre ḳamu emr-i şavāb Ṭaleb [ü] sa‘y ēdelim fetḥ ola bāb
 164. Ne ki lāzım ise anı bulalım Cehd ēdüp yār yolında olalım
 165. Reh-i teslīm-i ṭarīḳatda o dem Ḳadem-i şabrımı başdım muḥkem
 166. Yine bī-çāre göñül aḡladı Dolanup seyl gibi çaḡladı
 167. Bulanup döndi aḳup baḥr-i ḡama ‘Arz-ı ḥāl eyledi rāst gelse kime
 168. Bula bir sālīk-i Ḥaḳḳı taḥḳīḳ Aña ta‘līm ēde ādāb-ı ṭarīḳ
 169. Yine oldum bu arada seyyāḥ Ki hidāyet ēde bize Fettāḥ
 170. Nèçe şehr [ü] nèçe kūhī şaḥrā Dolanurdum nèçe nehr [ü] deryā
 171. Rāst geldi baña üstād-ı ḥaḳīm Cān [u] dilden aña oldum teslīm

147. NO: 26a

148. HM: 94b

150. fetvāyı (NO): fetvā (HM)

155. Resûlullah şöyle buyurmıştır: “Kim bildiğiyle amel ederse Allah onu bilmediği ilme varis kılar.” *Kütüb-i Sıtte*’de tespit edilemeyen bu hadisin rivayetinin zayıf olduğu aktarılmıştır: “Ebû Nuaym’ın Enes kanalıyla rivayet ettiği bir hadistir. Başta Ebû Nuaym’ın kendisi olmak üzere hadis otoriteleri bu rivayetin zayıf olduğunu belirtmişlerdir.” (Aclûnî, 2019, s. 59).

159. NO: 26a, HM: 95a;

“Allah’ım! Hâlimizi en güzel hâle çevir!”

162. NO: 26b, HM: 95a; iz‘ān: hemān (LT)

164. yār: bār (LT)

166. bī-çāre: pīçāre (LT); seyl: sel (LT)

172. Bulup erbābını ol eczānıñ Kā'im oldum eşiginde anıñ
 173. Seg-i ebvābına oldum hādım Geçen ef'ālime oldum nādım
 174. Dēdi ol hāzıķ-ı kāmıl berü gel S[ī]ne-şāf ol k'ola esrāra maħal
 175. Ey püser diñle nedür bunda devā Dil ü cān zaħmına saķmüniyyā
 176. Cürmüñe tevbe vü istiğfār èt Nefsiñe levım ile āh ü zār èt
 177. Kūt-ı [قمب] ile rāvend-i Çīn * Şerbet-i tenķıye bu oldı hemīn
 178. İstimā' eyle ezān [u] kāmēt Üzün-i vā'ıye olsun rāhet
 179. 'İlel-i sem'e devā oldı laţif Güş-ı cān ile şifā oldı laţif
 180. Mürr-i şāfī ola terk-i dünyā Elem-i re'se devā-yı zībā
 181. Rüyüña āb-ı vuzūdur kāfūr Dem-be-dem eyle anı sen pür-nūr
 182. Secde-i vech ile hāk-i mersüm Eşķ-i çeşmün ile ĩn-i maħtüm
 183. Nazar èt hażret-i Qur'āna müdām Çeşm-i giryānıñ ola nūr-ı tamām
 184. Oķu tecvīd ile Qur'an-ı 'azīm Kıla işmām saña büy-ı kerīm
 185. Dola idgām ile ğunne hayşüm Eyleye ĩb-i dimāğıñ meşmüm
 186. Kaşab-ı enfē ère mā-i vuzū Mā-i kibrīt-i mübārekdür bu
 187. Kılāsın mażmaza ile misvāk Baħar-ı netn-i dehānıñ ola pāk
 188. Papatıyye dühn [ü] habbü's-sevdā Veca'-ı mafşal [u] niķrīse şifā
 189. Ki rükū' ile sücūdī ta'dīl Kıl hużū' ile huşū'ı tekміl
 190. Sünen-i emr-i şalātı icrā Bu-durur dühn-i mübārek maħzā
 191. Ola aħlāk-ı hamīde efzün Def' ola cümleye emrāz-ı buţün
 192. Mā-sebaķ cümle 'ilāc-ı a'zā Habb [ü] ma'cūna gerekdür eczā
 193. Saña eczāları i'lām èdelim Meşelā her birin ifhām èdelim
 194. Nıyyeti şıdk [u] yaķın[i] şāfī Çüb-ı çīn-i şaparna kāfī
 195. Zühđ [ü] perhīz [ü] rıyāzet her bār Cevz-i Hindī vü kebābe cedvār
 196. Müşķ ü 'anber ile güllāb-ı cedīd Fıkr-i taşdıķ ħulūş-ı tefrīd
 197. Cüd [u] infāk [u] kerem ile seħā Kaķule ile ķaranfıl güyā

170. b) [nèçe] (HM)

172. NO: 26b, HM: 95b; eşiginde: ışığında (LT)

175. saķmüniyyā: sū kāmı bennā (LT)

176. èt: ایت (NO, HM)

177. * a) ?

178. Üzün-i: İzin-i (LT)

179. NO: 27a

183. tamām (NO): müdām (HM, LT)

185. NO: 27a, HM: 96a

187. Baħar-ı netn-i: maħzen-i ten-i (LT); mażmaza: mażmaza (HM)

188. a) LT'de mısra Arap harfleriyle kaydedilmiştir; niķrīs (niķris): نقریس (HM, NO)

190. dühn-i: dehn-i (LT).

192. a'zā: a'zā (NO, HM); Habb: Ĥubb (LT); èdelim: ايدہ ليم (NO)

194. b) vezin kusurludur; şaparna: şiparene (LT)

196. NO: 27b, HM: 96a; güllāb: küllāb (LT)

198.	Zencebîl fikr-i firâset oldu	Râziyâne istikâmet oldu
199.	Sünbül-i Hindî hoş oldu ‘iffet	Eftimûn oldu kamudan ‘uzlet
200.	Ki anîsûn oldu üns [ü] vaḥdet	Dâr-ı fülful ki mürüvvet himmet
201.	Pân-zehir oldu vaḳâr [u] ihsân	Rüşd [ü] gayret tütüyâ-yı insân
202.	Sühan-ı hûb [u] cevâb-ı telyîn	Ki helîleyle belîle_ oldu hemîn
203.	Ḥabb-i sevdâ ile kimyûna mişâl	Ki tevâzu‘ ile âdâb u hışâl
204.	Cümle aḥlâḳ-ı ḥamîde ferdâ	Her biri ṭîb-i bahâr [u] eczâ
205.	Cünd-i bî-destâr dühün-i bâdem	Diñle Qur‘ân ile va‘z[ı] her dem
206.	Mâ-ḥaşal bunları eyle itmâm	Bulasın renciñe dermân-ı tamâm
207.	Ki tevekkülle rızâ old[ı] hemân	Saḥḳ etmeklige destüñle havân
208.	Her kimiñ olsa ḳanâ‘at elegi	Hoş geçer Ḥazret-i Ḥaḳḳ’a dilegi
209.	Tâbedür şabr [u] taḥammülle vaḳâr	Âteş-i ‘ışḳ ile ṭabḥ èt her bâr
210.	‘Asel [ü] sükker-i ḥilm ile ḳıvâm	Tâ bula ḥoḳḳa-i taḳvâda niẓâm
211.	Anı tedric ile isti‘mâl èt	Zâhir [ü] bâṭınıñı hoş-ḥâl èt
212.	Añladıñ mı ‘acebâ taḳrîri	Bu rumûzıñ ne-durur ta‘bîri
213.	Dèdi ol pîr-i ḥakîm diñle işid	Bunu tedbîre gerekdür mürşid
214.	Bunları al yûri bir pîre eriş	Cidd ü cehd ile ḥuzûrına yetiš
215.	Añla andan ne-durur bunda merâm	Ne buyurur saña ol şeyḥ-i enâm
216.	Emrini tut sen aña ol teslîm	Ḳıla maḳşûd [u] merâmı ta‘lîm
217.	Kimseler eyleyemez saña ‘ilâc	Mürşid-i kâmile oldıñ muḥtâc
218.	İşidüp bu sözi ‘avdet ètdüm	Reh-i aşlîye ‘azîmet ètdüm
219.	Devşürüp âlet [ü] esbâb[ı] hemân	Bulmadım yine bu derde dermân
220.	Bî-devâ derde şataşdım hayfâ	Sen devâ eyle baña yâ Mevlâ
221.	Gördi bir pîr-i ṭarîḳat ḥâlim	Añladı remz ile mâ-fi‘l-bâlim
222.	Mâceramız aña oldu ma‘lûm	Sergüzeşt oldu ḳamusı mefhûm
223.	İzn-i Ḥaḳḳ ile murâd ètdi ‘azîz	Zâhir [ü] bâṭınımız ola temîz

198. NO: 27b, HM: 96b; Râziyâne: Râziyâne (NO, HM)

200. a) ikinci tefile -.- -

201. b) ikinci tefile -.- -

203. sevdâ (NO): sevâd (HM)

205. a) ikinci tefile -.- -

206. eyle itmâm: ile istimâm (LT)

210. ḥoḳḳa-i: Ḥaḳḳ’a (LT)

211. NO: 27b, HM: 97a

212. rumûzıñ: رموزيك (NO, HM)

213. NO: 28a, HM: 97a

214. cidd: cüz (LT)

217. oldıñ: اولديك (NO, HM)

218. ètdüm: اتدوم (NO)

219. bulmadım: بولماديم (NO)

223. ola (NO): oldı (HM)

224. Aradım derdime andan çäre Cigerim olmuş idi şad-päre
 225. Kâdem-i hâkine sürdüm yüzümi Dâmen-i lûf ile sildi gözümü
 226. Varımı koydum öninde ol dem Edeb ile kıluben bûs-ı kâdem
 227. Hüsni-i tedbîrime oldu meşgûl Bendesin kıldı mürîd-i maqbûl
 228. Kârîş erbâb-ı kemâle dèdi ol Èriş aşhâb-ı vişâle dèdi ol
 229. Zâhir [ü] bâtınıñ ola ma'mûr Kalmaya cism ile rûhuñda fûtûr
 230. Bu 'amel üzre olagör kâ'im Bu sülûk üzre ol imdi dâ'im
 231. Şâdık ol va'de vefâ kıl her dem Dil [ü] cân zaḥmına budur merhem
 232. Bî-'ilel sâlik-i şâdık olasin Giderek derdiñe dermân bulasin
 233. Bu 'ameller ile pür-nûr ola rûḥ Bâb-ı esrâr-ı Hâk ola meftûḥ
 234. Key şaḥın perhîzini bozmaḥdan Bu tarîḳ içre şaşup azmaḥdan
 235. Bu yolıñ berzaḥı çokdur gâyet Hâzer èt bulmaya düşmen furşat
 236. Anıñ âdâb [u] şurûṭ [u] rûkni Saña taḫrîr edeyim diñle beni
 237. El çeküp meşgalet-i dünyâdan Lafzı ko fehmi edegör ma'nâdan
 238. Bakma naḥşına cihânıñ bir dem Gözle 'uḳbâyı kâdem birle kâdem
 239. Kıllet-i nevm ile kıllet-i kelâm Kıllet-i ekl ile 'uzlet-i enâm
 240. Geceler tâ'at ile ol kâ'im Mâsivâdan hem ol imdi şâ'im
 241. Sû'-i ahlâḳını eyle taḥvîl Hüsni-i ahlâḳını eyle tekmiḻ
 242. Ki ṭahâret [ü] vuzû oldu silâḥ Zâhir [ü] bâtınıñ eyler ıslâḥ
 243. Zâkir ol kâ'im [u] kâ'id her ân Ğâfil olma zikr-i Hâk'dan bir ân
 قَوْلُهُ تَعَالَى الَّذِينَ يَذْكُرُونَ اللَّهَ قِيَامًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ
 244. Zîkr eder cümle kulûb-ı mesrûr Dil-i vîrânını eyler ma'mûr
 245. Zîkr-i Hâk oldu ḳamudan efḍal Olur envâr-ı tecellî ekmel
 246. Şıdḳ ile zâkir olan Mevlâyı Terk eder münker ile faḥşâyı
 قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَىٰ عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ وَلَذِكْرُ اللَّهِ أَكْبَرُ
 247. Zîkr-i ḥâlîş ola ḳalbde taḫrîr Mâsivâdan eder anı te'hîr
 248. Eyleye zîkr-i keşîri sâlik Kıla tâ nefis [ü] hevâyı hâlik

224. NO: 28a

230. NO: 28b, HM: 97b

235. NO: يوليک

237. NO: 28b, HM: 98a

243. Yüce Allah şöyle buyurur: "O akıl sahipleri, ayakta dururken, otururken ve yanları üzre yatarken daima Allah'ı zikrederler; göklerin ve yerin yaratılışını tefekkür ederler." (Âl-i İmrân, 3/191; DİB, meal).

246. NO: 29a, HM: 98a

Yüce Allah şöyle buyurur: "Salat, fahşadan ve münkerden alıkoymaz. Kesinlikle Allah'ın zikri daha büyüktür." (Ankebût, 29/45; DİB, meal).

248. NO: 29a, HM: 98b; zîkr-i keşîri sâlik: zîkr keşîr-i mesalik (LT).

Yüce Allah şöyle buyurur: "(Ey iman edenler!) Allah'ı çokça zikredin!" (Ahzâb, 33/41; DİB, meal).

قَوْلُهُ تَعَالَى اذْكُرُوا اللَّهَ ذِكْرًا كَثِيرًا

249. Kişi maflübını dâ'im söyler Ya'ni maḥbûbını çok zıkr eyler
 250. 'İlel-i bâṭına bu oldu devā Dem-be-dem zıkr edeler şubḥ [u] mesā
 251. Def' ola tā marāz-ı cismānī Ref' ola tā marāz-ı rūḥānī
 252. Ne-durur cāna şafā rūḥa ğidā Zevḥ [u] şevḥ [u] ḥālet-i 'ışḥ-ı Hudā
 253. Bu derūn ola kederden şāfī Buluna derde devā-yı şāfī
 254. Nevm-i ğafletden uyan ey ṭālib Olagör zākır-i Ḥaḥḥ'a rāġib
 255. Başar-ı ḳalḥ ile gör envārı Ḳande bakṣaṣ gōresin dīdārı
 256. Ravza-i cennet olan meclise var Ḳılalar zaḥmīna anda tīmār
 قَالَ عَلَيْهِ السَّلَام وَاِذَا مَرَزْتُمْ عَلَى رِيَاضِ الْجَنَّةِ فَارْتَعَوْا قَالُوا وَمَا رِيَاضُ الْجَنَّةِ قَالَ خَلَقَ الذِّكْرُ كَذَا فِي الْمَصَابِيحِ
 257. Ravza-i cennete kim etse mūrūr Ferte'ū dēr Ḥaḥ Resūli buyurur
 258. Dēdi aṣḥāb-ı Resūl-i Ḥāzret Ne-durur ret'-i riyāz-ı cennet
 259. Buyurur meḥḥar-i ol mevcūdāt Zevḥ ile diñle al imdi lezzāt
 260. Ḥālḥa-i bābleyin dura enām Dā'ire ola heme ḥāṣ ile 'ām
 261. Ḳılalar 'ışḥ ile zıkr-i tevḥīd Edeler şevḥ ile tesbīḥ-i Mecīd
 قَالَ عَلَيْهِ السَّلَام اَكْثَرُوا ذِكْرَ اللَّهِ حَتَّى يَقُولُوا اِنْتُمْ مَجْنُونُونَ
 262. Zıkr[i] tekṣīr edeler gūn-ā-gūn İşidenler dēye bunlar mecnūn

253. kederden (NO): كُردن (HM): gerdan-i (LT)

254. [uyan]: HM

256. Resūlullah şöyle buyurmuştur: "Cennet bahçelerine uğradığınız zaman onlardan istifade edin. Onlar (Ashab-ı Kiram), 'Cennet bahçeleri nedir?' diye sordu. Resūlullah, 'Zikir halkalarıdır.' dedi. Bu, Mesābīḥ'te geçer."

Kütüb-i Sitte'de tespit edilemeyen bu hadisin rivayeti hakkında şu bilgiler aktarılmıştır: "Bu hadisi Ahmed b. Hanbel, Tirmizî ve Beyḥakî, Enes kanalıyla rivayet etmişlerdir. Suyûtî el-*Cāmiu'l-Kebîr*'de 'Hasen-garib bir hadistir.' demektedir. Ayrıca Tirmizî'nin Ebû Hureyre kanalıyla aktardığı rivayet şöyledir: (Allah Resūlü) 'Cennet bahçelerine uğradığınız zaman oradan bolca beslenin.' buyurunca 'Cennet bahçeleri de nedir?' diye sordular. Bunun üzerine 'Mescidlerdir.' cevabını verdi. Daha sonra da 'Peki, bolca beslenmek ne demek?' diye sordular. Allah Resūlü 'Sübhānallahi velḥamdülillahi velâ ilâhe illallahu vallahu ekber! (zikridir)' buyurdu. Taberānî'nin İbn Abbas'tan aktardığı rivayetin lafzı ise şöyledir: (Allah Resūlü) 'Cennet bahçelerine uğradığınız zaman oradan bolca beslenin.' buyurdu. 'Ey Allah'ın Resūlü! Cennet bahçeleri de nedir?' diye sorulunca şöyle karşılık verdi: 'İlim meclisleridir.' Öte yandan Suyûtî *Cāmiu'l-Kebîr*'de şöyle demektedir: Bu hadisi İbn Şāḥin, yine Ebû Hureyre kanalıyla rivayet etmiştir. Lafzı ise şöyledir: (Allah Resūlü) 'Cennet bahçelerine uğradığınız zaman yanlarında oturun.' buyurdu. Bunun üzerine 'Ey Allah'ın Resūlü! Cennet bahçeleri de nedir?' diye sordular. O da 'Zikir ehlidir.' buyurdu." (Aclûnî, 2019, s. 240).

257. b) İkinci tefile - - -

258. ret'-i: vet'-i (LT)

259. NO: 29b, HM: 99a; diñle: HM nüshasında iki kere yazılı.

260. bābleyin: bābilin (LT)

261. Resūlullah şöyle buyurmuştur: "Allah'ı öyle çok zikredin ki (insanlar) size deli/mecnun desinler." *Kütüb-i Sitte*'de tespit edilemeyen bu hadisin rivayeti hakkında şu bilgiler aktarılmıştır: "İnsanların hakkınızda 'Mecnûn/delidir' diyecekleri -bir rivayete göre 'Bu bir mecnûn!' denilecek- kadar Allah'ı çokça zikredin." Ahmed b. Hanbel, Ebû Ya'lâ ve Beyḥakî'nin Ebû Saïd'den merfu olarak rivayet ettikleri bir hadistir. Aynı şekilde İbn Hibbân ve Hâkim de bunu rivayet etmiş ve sahih saymışlardır. Beyḥakî'nin Ebû'l-Cevzâ'dan mürsel olarak rivayet ettiği hadisin lafzı ise şöyledir: "Münafıkların sizin hakkınızda 'Siz gösteriş meraklısı riyâkarsınız.' diyecekleri kadar Allah'ı çokça zikredin." (Aclûnî, 2019, s. 408).

263. Hakk[1] zikr eyleye anlar her hāl Anları zikr ède Rabb-i Mütē‘āl
قَالَ اللَّهُ تَعَالَى فَادْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ
264. Kūlına kıla maḥabbet Mevlā Ol kuli Rabbisine ‘aşıq ola
قَوْلُهُ تَعَالَى يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ
265. Nāzar[1] dīde-i ‘ibretle olur Her umūrında başīretle olur
266. İşidür Hakk ile Hakk’ı söyler Diñleyüp ğayrı şadāyı neyler
267. Kimi kâ‘im kimi kâ‘iddür anıñ Kimi rākī‘ kimi sāciddür anıñ
268. Halka-i zikre riyāz-ı cennet Fahr-i ‘ālem buyurur kıl raġbet
269. Ravza-i cennet imiş hoş ol cā Hāş u hālişler edinmiş me’vā
270. Anuñ aşhābı olur ehlullāh Key rızāyı gözedürler her gāh
271. Tīb-i ezhārını eyle işmām Gül [ü] reyḥān [u] benefşeyi tamām
272. Kimi lāle kimi sünbüldür anıñ Kimisi gül kimi bülbüldür anıñ
273. Boyun egmiş ki benefşe gūyā Gözedür nūr-ı tecellī-yi Hūdā
274. Kimi servi gibi mestāne-ḥurām Eylemiş gülşen-i vaḥdetde kıyām
275. Kimi sūsen gibi ḥayrān olmuş Bī-ḥaber çāk-i girībān olmuş
276. Yāsemīn gibi perīşān olmuş Bezm-i ‘ışk içre o mihmān olmuş
277. Ney gibi nāle vü efgān eyler İniler derd-i derūnın söyler
278. Kimi pervāneleyin yanmadadur Kimi dīvāneleyin dönmededür
279. Kimi telvīn ile fānūs-ı ḥayāl Kimi temkīn ile emşāl-i cibāl
280. Seyl-i eşkin[i] èder cüy-bār Bula ‘ummān-ı ḥaḳīḳatde qarār
281. Irḳanur bād-ı maḥabbetle nihāl Ehl-i hāl olana bu özge mişāl
282. Beden[i] mehdini bu tıfl-ı cān Anı taḥrīk içün eyler efgān
283. İniler tıfl-ı dil eyler feryād Dāyesi vère ğidā-yı mu‘tād
284. ‘Aql[i] nākış olan idrāk ètmez ‘İlel-i bātınını pāk ètmez
285. Göricek bunları ḥayrān oldum Āh èdüp derd ile giryān oldum
286. Pīr-i ‘ışkıñ pendini kıldım yād Nāleler eyleyüp ètdim feryād
287. Nèçe yıllar devr-i ebvāb ètdim Minnet Allāh’a ḥużūra yètdim
288. Görüp aḥvālını ol fehm ètdi Nāzar-ı luṭf ile raḥm ètdi

263. Yüce Allah şöyle buyurur: “Beni zikredin ki ben de sizi zikredeyim.” (Bakara, 2/152; DİB, meal).

264. Yüce Allah şöyle buyurur: “Allah onları sever, onlar da Allah’ı severler (Mâide, 5/54; DİB, meal).

Kūlına: Kāvline (LT)

267. anıñ (a, b): انيك (HM, NO)

268. NO: 29b, HM: 99b; riyāz (NO): riyāzet (HM, LT)

270. anuñ: انوك (NO, HM)

272. kimisi: kimi (HM)

274. ḥurām: ḥurām (LT)

273. NO: 30a, HM: 99b

277. vü efgān: vafīgan (LT); İniler: anılır (LT)

281. HM: 100a; olana: olune (LT)

284. idrāk: ادريك (HM, NO)

289. Kerem[i] bâbın[i] feth̄ etti baña Başladı söylemege derde devā
 290. İlticā eyledim ol t̄ā' ifeye Derdimiñ şimdi devāsını d̄eye
 291. D̄ed[i] ol t̄ā' ifeniñ sulṭānı Saña tedbīr̄ edelim rūḥānī
 292. V̄ermeyen cān̄ ěremez cānāna Maḥrem-i rāz olamaz sulṭāna
 293. Men 'aref̄ sırrını bunda aña Ne-durur 'ilm-i ledünnī diñle
 294. Bilesiñ nefsiñi ol dem ey yār Şoñra zaḥmına ěedesin tīmār
 295. Şoralım şūfī ḥaḳīḳatde saña Ne-durur mescid içinde ğavġā
 296. K̄urı ğavġā ile bir iş bitmez Ser v̄erür sırrını ızḥār ětmez
 297. İñiler boş yere dem dem bülbul Yanar āteşlere pervāne-i dil
 298. Niye geldiñ ne-durur bunda işiñ Ne içün düşdi bu ğavġāya başıñ
 299. Nedür aḥvāl-i nūfūs ile ḳulüb Sa'ȳ ědüp bunları eyle maṭlūb
 300. Özüñi bil ki biline ma'būd Bu-durur bunda merām [u] maḳṣūd

قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ نَفْسُكَ مَطِيئَتُكَ فَارْفُقْ بِهَا الْحَدِيثُ
 مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ فَقَدْ عَرَفَ رَبَّهُ

301. Bilegör mer-tebe-i nef[s[i]] tamām Anı tedrīc ile eyle saña rām
 302. Yedidür mer-tebe-i nefsi bil Anı zabṭ eylemege çāre kıl
 303. Fehm kıl seb'-i maḳāmātı tamām Olasın nā'il-i aḳşā-yı merām
 304. Ḥālet-i ṭavr ile esmā envār Añlayup her birin eyle ızḥār *
 305. Nefs-i emmāre bil evvel anı Daḥı levvāme olupdur şānī

286. pendini: bendini (LT); a) İkinci tefile -.- -

290. NO: 30b, HM: 100a; derdimiñ: دردميك (HM, NO)

294. HM: 100b; zaḥmına: زخمينه (HM, NO)

297. bülbul: belil (LT)

300. Resûlullah şöyle buyurmuştur: "Nefsin senin bineğindir; ona mülayim davran." (Bu hadis *Kütüb-i Sitte*'de tespit edilememiştir; ayrıca bk. Akyüz, 2016, ss. 81-82).

"Kendini tanıyan Rabbinı tanıır." (Bu hadis NO'da kayıtlıdır.) *Kütüb-i Sitte*'de tespit edilemeyen bu hadisin rivayeti hakkında şu bilgiler aktarılmıştır: "İbn Teymiyye bu rivayetin uydurma olduğunu söylemekte, ondan önce de Nevevî 'Sabit değildir.' değerlendirmesinde bulunmaktadır. Ebü'l-Muzaffer es-Sem'ânî ise *Kavân'u'l-Edille* isimli eserinde şöyle demektedir: 'Merfû olarak bilinmemektedir. Sadece Yahya b. Muâz er-Râzî'nin kendi sözü olarak nakledilmiştir. İbnü'l-Gars ise Nevevî'nin 'Sabit değildir.' şeklindeki görüşünü aktardıktan sonra şunları söyler: 'Ancak Şeyh Muhyiddîn İbn Arabî gibi sufilere kitapları bu rivayetle dolup taşmakta bunu bir hadis formunda aktarmaktadırlar.' (Aclûnî, 2019, s. 52). Teymiyye şöyle der: 'Bazı insanlar bunu Hz. Peygamber'in sözü olarak rivayet ederler ancak bu, Hz. Peygamber'in kelamı olmadığı gibi herhangi bir hadis kitabında da geçmemektedir.'" (Aclûnî, 2019, s. 52).

قَوْلُهُ: NO: قَال (HM)

304. * **Atvâr-i Seb'a**: Esmâ tariki denilen tarikatlarda nefsin yedi mertebesi ve sıfatı (emmāre, levvāme, mülhime, mutmainne, râziye, marziyye, zekiyye/kāmîle) olduğu kabul edilir ve bu mertebelere (akabe) "atvâr-ı seb'a" adı verilir. Bu tarikatlarda nefis terbiyesi (seyr ü süluk) bu yedi mertebenin her birinde Allah'ın yedi isminden (lâ ilâhe illallah, Allah, Hû, Hak, Hay, Kayyûm, Kāhhâr) birinin zikredilerek aşılması suretiyle gerçekleştirilir (Uludağ, 2006, s. 528; ayrıca bk. Usta, 2015; Çelik ve Yıldırım, 2018).

305. NO: 31a, HM: 100b

Yüce Allah şöyle buyurur: "Nefis her zaman kötülüğü ister." (Yûsuf, 12/53; DİB, meal).

قَوْلُهُ تَعَالَى إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ الْآيَةُ

306. Emr eder cürm [ü] günāh ile saña İltifāt eyleme ey sâlik aña
 307. Levn eder işleriñe levvāme Sa'y ederseñ eresin itmāme
 308. Mülhime eyledi ilhām-ı şavāb Luṭf-ı Hakk ile olur fetḥ-i bāb
 309. Mülhime oldu üçüncü şıfatı Bu arada yumuşar nefis katı
 310. Şıfat-ı rāziye dördüncü maḳām Ola rāzī cümle aḥkāma tamām
 311. 'İllete zillate olur şābir Az şeye kâni' olup hem şākir
 312. Nefs-i marziyye olupdur ḥāmis Muṭma'inne hem olupdur sādīs
 313. *İrci 'ī rāziyyeten marziyye* Bu ḥitāba bizi de maẖzar ède
 قَوْلُهُ تَعَالَى يَا أَيُّهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ارْجِعِي إِلَىٰ رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً
 314. Şıfat-ı sâbi'a hem kāmiledür Ḥüsn-i a'māl ile ol 'āmiledür
 315. Olur aḥlāk-ı ḥamīde kāmīl Birr ü iḥsān ile olur 'āmil
 316. Nefs-i ḳudsiyye bir āḥar nāmı Hem şafiyye şıfat-ı itmāmı
 317. Pāk olur cümle rezā'ilden bu Ḥālīş [ü] muḥliş olur şāfī o
 318. Añla gel seyr ü sülük-ı esrār * Saña zāhir ola dürlü envār
 319. Bilesin tavr ile hem ḥālātı Zıkr-i Hakk'dan alasin lezzātı
 320. Seyr li'llāh ila'llāh bi'llāh Ki 'ala'llāh me'a'llāh fi'llāh
 321. Hem daḥı seyr 'ani'llāh da bil Añla teşvīşini tertibin kıl
 322. Ḥumret [ü] şufret [ü] ḥudret cengār Seçegör ağ u ḳaradan zinhār
 323. Añla elvān ile levnini tamām Saña ma'lūm ola tā seb'-i maḳām
 324. Bu maḳāmāta mu'ayyen esmā Gèce gündüz anı vird eyle saña
 325. İbtidā lā-ilāhe illa'llāh Şāniyen ism-i celāl yā Allāh
 326. Hū yā Ḥudur üçüncü esmā Hakk yā Hakk oldu dördüncü tā
 327. Ḥayy yā Ḥayy ism-i ḥāmis oldu Daḥı Ḳayyūm ism-i sādīs oldu
 328. İsm-i sâbi' dēyelim yā Ḳahhār Bunda bī-levn olur añla envār

306. NO: 31a, HM: 101a

310. b) İkinci tefile -.- -

313. Yüce Allah şöyle buyurur: "Ey mutmain olan nefis! Sen O'ndan razı, O da senden razı olarak Rabbine dön!" (Fecr, 89/27-28; DİB, meal).

317. NO: 31a, HM: 101b

318. * **Süluk:** Tasavvuf yolunu tutmak, yolda ilerlemek, yolun sonuna varmak ve ardından yolun başına geri dönmek şeklinde kavis çizen *sülūkun* Allah'a (seyr ila'llāh), Allah için (seyr li'llāh), Allah üzere (seyr ala'llāh), Allah ile birlikte (seyr maa'llāh), Allah'ta (seyr fi'llāh), Allah ile (seyr bi'llāh) ve Allah'tan (seyr ani'llāh) olmak üzere çeşitli seyirleri vardır. Allah'a doğru seyrin başı varsa da Allah'ta seyrin sonu yoktur (Uludağ, 2010, s. 128; ayrıca bk. Uludağ, 2012, s. 316).

320. NO: 31b; bk. 304. beytin dipnotu: atvār-ı seb'a

321. Hem daḥı (HM): daḥı hem (NO)

322. a) Ḥamret [ü] şafretü ḥazret ḥünkār (LT)

323. levnini (NO): levni (HM)

324. bk. 304. beytin dipnotu: atvār-ı seb'a

325-327. Beyitlerde vezin sorunu vardır.

329. Mübtedî zıkr ede yâ harf-i nidâ Kıla sâlik edeb-i zıkr[i] edâ
 330. Eyleye zıkr-i nidâdan tecrîd Êrişüp vuşlata eyler tefrîd
 331. Zıkr eder cümle vücûd [u] a'zâ Ola her fıkır[i] Hudâ zıkr[i] Hudâ
 332. Başka bir hâle eder seyr ü sülûk Bir olur anda gedâ ile mülûk
 333. Gözedür maşşadını her sâ'at Gêce gündüz olamaz hîç râhat
 334. Bir olur 'izzet ile zillet aña Bir olur fakr ile hem devlet aña
 335. İniler derd ile eyler efgân Tutuşur âteş-i 'ışka dil ü cân
 336. Kıla tâ derde devâyı 'ışkı Êde bu zaħma şifâyı 'ışkı
 337. Bulagör derde devâ 'ışk ile Kılâgör zaħma şifâ şevk ile
 338. Evvelâ bula refîk-i 'ışkı Sâniyen bula şadîk-i 'ışkı
 339. Bu gönül ère habîb-i 'ışka Êrişe haste tabîb-i 'ışka
 340. Kılasın 'aşık ile ülfet-i 'ışk Ola ma'sûk ile tâ şohbet-i 'ışk
 341. 'İşkür derde devâ tâlibseñ Şevkdür câna şafâ râğıbsañ
 342. 'İşkür ma'den-i esrâr-ı Hudâ 'İşkür maħzen-i envâr-ı Hudâ
 343. Olmayan 'ışk-ı Hudâ'ya meftûn Bulamaz hâle muvâfık ma'cûn
 344. Ehl-i 'ışk kande bu **Sa'dî** kande Zerrece 'ışk-ı Hudâ yok anda
 345. Der-i 'ışk ehline derbân olalım Seg-i 'ışk ehline sekbân olalım
 346. Vêrelim 'ışk-ı Hudâya varı 'İşk ile terk edelim her kârı
 347. Kim eder câm-ı maħabbetden nûş Mey [ü] maħbûb ile olur serhoş
 348. Dîdesin feth edemez agyâra Bulamaz zaħmına ğayrı çäre
 349. Kulağı ğayr[ı] şadâ gûş ètmez Kadem[i] meclis-i ğayra gitmez
 350. Dolanur 'ışk ile ol mestâne Gözedür hânekah-ı vîrâne
 قَوْلُهُ تَعَالَى وَاصْبِرْ نَفْسَكَ مَعَ الَّذِينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدْوَةِ وَالْعِيسِيَّ يَرْيُونُ وَجْهَهُ
 اللَّهُ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَائِمٍ الْآيَةِ
 351. Mürşid-i 'ışk bulursa nâ-gâh Bu haberden eder anı âgâh
 352. Kime tevfiķ eder-ise Mevlâ 'Âşıkın eyleye ma'sûk-ı Hudâ
 353. Pîr-i 'ışkı yine buldı 'aşık Dil [ü] cândan aña oldu 'aşık

330. NO: 31b, HM: 102a

335. İniler: anılır (LT)

337. NO: 32a

343. HM: 102b

344. ['ışk-ı]: NO

345. der-i (NO): derd-i (HM, LT)

347. maħabbetden (NO): maħabbet (HM): muħabbet-i (LT)

349. Kadem[i]: Kadem-i (LT)

350. Yüce Allah şöyle buyurur: "Sabah akşam, rızasını dileyerek Rablerine dua edenlerle sabret! (Kehf, 18/28) ve "Hiçbir kınayıcının kınamasından korkmazlar." (Mâide, 5/54; DİB, meal).

hânekah-ı: حَانَقَه (NO)

352. NO: 32b, HM: 102b

354. Tütiyā eyledi hāk-i kâdemin İstedi derde devā-yı keremin
 355. Nücebā vü nuḳabâdur bunlar Harem-i Hāk’da olurlar her bār
 356. Kâplamış nūr-i tecellîyi Hāk Nūr-ı Hāk ile olup müstağrak
 357. Eyleyüp terk-i sivā mahv-i vücūd Bu-durur hāk-ı yakīn ‘ayn-ı şühūd
 358. Bize tevfiḳ ède Allāh-ı Kerīm Kıla ‘uşşāk-ı hākîmine nedīm
 359. Şerbet-i ‘ışk ile pāk ola derūn Cümle zā’il ola emrāz-ı buṭūn
 360. Ḥubbuñı ḥubb-ı Ḥudā kıla Raḥīm Saña ma‘cūn ola esrār-ı hākīm
 361. Bu devālar bu şifālar ne güzel Saña tedbīr ède pīr-i ekmel
 362. Kılma aḡyāra bu aḥvāl[i] ‘ayān Ser vèrüp eyleme esrār[ı] beyān

قَوْلُهُ عَلَيْهِ السَّلَامُ الْبَاطِنُ سِرٌّ مِنْ أَسْرَارِ اللَّهِ

363. Seni bir pīre èrişdüre Hāk Saña dermān ola andan muṭlak
 364. Ḥasen-i Başrī mişālin aña Dahı aḥvālî refīḳın diñle
 365. Evvel [ü] āhirini zabṭ eyle Buña sen ḥātırını rabṭ eyle
 366. Nakl èder ehl-i ḥadīş [ü] tefsīr Bu mişālî saña eyler taḳrīr
 367. Hişşe al kışşalarından ey dil Ne-durur ‘ilm-i ledünnî anı bil
 368. Zāhir-i şer‘e muḥālîf gūyā Var-durur anda neçe sırr-ı Ḥudā
 369. Ḥazret-i Hızr ile Mūsā-yı Kelīm Ki ḥaḳīkatla şerī‘atda ‘alīm
 370. Anların kışşaları pūr-‘ibret Dil [ü] cānı uyar ètme ḡaflet
 371. Buyurur Ḥazret-i Allāh-ı ‘Azīm Anı şerḥ eyledi Ḳur‘ān-ı Kerīm
 372. Süre-i Kehf èder anı taḳrīr ‘Ulemā eylediler hoş tefsīr
 373. Maraḡ-ı bâṭına anda dermān Fikriñi zikriñi eyle Ḳur‘ān
 374. Bulasın şerbet [ü] ḥabb [u] ma‘cūn Beni diñle beri gel ey mecnūn
 375. Kılalım nakl-i rivāyāt-ı şaḥīḥ Kütüb-i mu‘teberāt içre şariḥ

354. HM: 103a

355. nuḳabâdur NO: nuḳalâdur HM

362. Resûlullah şöyle buyurmuştur: “Bâtın ilmi Allah’ın sırlarından bir sırdır.” (HM’de kayıtlı değildir.) *Kütüb-i Sitte*’de tespit edilemeyen bu hadisin rivayeti hakkında şu bilgiler aktarılmıştır: “İlim ikiye ayrılır: Dinlerin ilmi ve bedenlerin ilmi. Tîbî, *el-Hülâsa*’da ‘Bu rivayet uydurmaz.’ demektedir. Aynı şekilde *ez-Zeyl*’de Hasan el-Basrî kanalıyla Huzeyfe’den müsel sel olarak rivayet edilen hadis de böyledir. Huzeyfe şöyle der: Peygamber’e bâtin ilminin ne olduğunu sordum. Bana şu cevabı verdi: ‘Ben de bu soruyu Cebbrâil’e sorduğumda şu karşılığı vermişti: Bu, benimle sevdiğim ve seçkin dostların arasında bir sırdır. Ben bunu onların gönüllerine yerleştiririm ve ona ne (Allah’a) yakınlştırılmış bir melek ne de elçi olarak gönderilmiş bir peygamber vâkıf olabilir.’ Hafız İbn Hacer şöyle demiştir: ‘Bu rivayet uydurmaz. Üstelik Hasan el-Basrî, Huzeyfe ile görüşmemiş, buluşmamıştır.’ Öte yandan Suyûtî de *et-Tıbbu’n-Nebevi* isimli kitabının giriş kısmının başlarında, bunun İmam Şâfiî’nin sözlerinden biri olduğunu nakletmektedir.” (Aclûnî, 2019, s. 145).

364. aḥvālî NO: aḥvālî aḥvāl HM

367. NO: 32b, HM: 103b

368. NO: 33a

373. anda (NO): ède (HM, LT)

374. ḥabb: ḥubb (LT)

378. Ḳuluñıñ: قَوْلِكَ (NO, HM)

376. Ne imiş ‘ilm-i şerī‘at anı bil Nêçedür rāh-ı haķīķat anı bil
 377. Nêc’olur t̄alib-i mürşid hālī Diñle kim añlayasın aḥvālī
 378. Dêd[i] ol Ḥazret-i Mūsā yā Rab Kuluññ kanķısı efdaldür ‘aceb
 379. Buyurur Rabb-i Te‘ālā ol dem Cümleden ol kulum oldı ekrem
 380. Kend[i] ‘ilmi ile olmaz k̄anī‘ Āḥarñ ‘ilmine olur t̄abī‘
 381. Ol du‘ā eyledi yā Rabb-i Mucīb Beni bir ‘ālime eyle terğīb
 382. Buyurur Ḥazret-i Ḥaķ yā Mūsā Arayup s̄āhil-i baḥri ḥattā
 383. Bulasın anda o Ḥızr-ı p̄irī Cehd êdüp eyle o semte seyri
 384. Êrişe mecma‘-ı baḥreyn̄e t̄arīķ * Bulasın bu yola gitmege refīķ
 قَوْلُهُ تَعَالَى وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَتِيلِهِ لَا أَبْرَحُ حَتَّى أَبْلُغَ مَجْمَعَ الْبَحْرَيْنِ أَوْ أَمْضِيَ حُقْبًا
 385. Yūşa‘ı aldı yola oldı revān Tā bula mecma‘-ı baḥreyn[i] ‘ayān
 386. Azıgūn eyledi qurı balıķ Göstere ḥikmetin anda hālīķ
 387. Qurı yanmış semege bula ḥayāt Emr-i Ḥaķ‘la bulalar anda necāt
 388. Bunca zaḥmet çekilüp bunca ta‘ab Dolanup kūh ile şaḥrālari hep
 389. S̄āhil-i baḥre êrişüp āḥir Buldılar anda p̄ınarı zāhir
 390. O p̄ınar idi meger āb-ı ḥayāt Emr-i Ḥaķķ ile aķardı bi‘z-zāt
 391. Êricek ‘ayn-ı ḥayāta itmām Ġalebe eyledi Mūsā‘ya niyām
 392. Yūşa‘ abdest alurken reşehāt Dökülüp ol semek üzre қатарāt
 قَوْلُهُ تَعَالَى فَلَمَّا بَلَغَا مَجْمَعَ بَيْنَهُمَا نَسِيَا حُوتَهُمَا فَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا
 393. Şıçrayup zenbīl içinden taşra ‘Aceben vardı qarışdı baḥra
 394. Dirilüp gitdi o ḥuşķī māhī T̄araf-ı baḥre çün oldı rāhī
 395. Anı Yūşa‘ görüp aldı ‘ibret Unudup eyledi lākin ġaflet
 396. Uyanup Ḥazret-i Mūsā ol dem Reh-i maṭlūba êdüp ḍarb-ı ḳadem
 قَوْلُهُ تَعَالَى فَلَمَّا جَاوَزَا قَالَ لِقَتِيلِهِ إِنَّا عَدَاغْنَا لَقَدْ لَقِينَا مِنْ سَفَرِنَا هَذَا نَصَبًا قَالَ أَرَأَيْتَ إِذْ أَوَيْنَا إِلَى الصَّخْرَةِ فَإِنِّي نَسِيتُ الْحُوتَ وَمَا أَنَسَانِيهِ إِلَّا الشَّيْطَانُ أَنْ أَذْكُرَهُ وَاتَّخَذَ سَبِيلَهُ فِي الْبَحْرِ عَجَبًا
 397. Ḥareket eylediler vaķt-i ḍuḥā Ġalebe eyledi cū‘ vaķt-i ġidā

380. NO: 33a, HM: 104a

384. Yüce Allah şöyle buyurur: “Bir zamanlar Musa genç arkadaşına: ‘İki denizin birleştiği yere ulaşınca ya kadar yoluma devam edeceğim veya uzun zaman gitmeye devam edeceğim.’ demişti.” (Kehf, 18/60; DİB, meal).

* **Mecma‘u’l-baḥreyn:** Musa ile Hızır’ın bulunduğu yerin adı (Kırca, 2003, s. 256).

385. NO: 33b, HM: 104a

386. Azıgūn: ازغون (NO, HM)

392. NO: 33b, HM: 104b

Yüce Allah şöyle buyurur: “Onlar iki denizin birleştiği yere ulaşınca balıkların unuttular. O da denizin derinliğine doğru kendi yolunu tuttu (gözden kayboldu).” (Kehf, 18/61; DİB, meal).

396. Yüce Allah şöyle buyurur: “Oradan uzaklaştıklarında Mūsā beraberindeki gence, ‘Öğle yemeğimizi getir, bu yolculuğumuzdan dolayı çok yorgun düştük.’ dedi. Genç, ‘Gördün mü? Kayaya sığındığımız sırada balığı unutmuşum. Doğrusu onu sana söylememi bana ancak şeytan unutturdu. Balık şaşılabacak bir şekilde denizde yolunu tutup gitmişti.’ dedi.” (Kehf, 18/62-63; DİB, meal).

397. NO: 34a, HM: 104b

399. eyledik: eyledñ (LT)

398. Taleb eyledi ğıdāsın Mūsā Dēdi Yūşa‘ ğāfil oldum hayfā
 399. Eyledik ‘ayn-ı hayāt üzre qarār Semek ihyā oluben kıldı fırār
 400. Bu ‘alāmāt idi bize Haḫ‘dan Taleb eyler idik anı çokdan
 قَوْلُهُ تَعَالَى قَالَ ذَلِكَ مَا كُنَّا نَبْغُ فَارْتَدَّا عَلَى آثَارِهِمَا قَصَصًا فَوَجَدَا عَبْدًا مِنْ عِبَادِنَا آتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ
 لَدُنَّا عِلْمًا
401. Buyurur Yūşa‘a Mūsā o zamān Dönelim maḫşad-ı aḫşāya hemān
 402. Yine maṭlūba kılalım ‘avdet Kerem-i Haḫḫ ile ola vuşlat
 403. Döndiler izlerine gerü hemān Yüridiler dönüben haylī zamān
 404. Buldılar şahre ḫatında Hızır Çekmeyen ‘usrı bulur mı yüsri
 405. Oldı Mūsā-yı Kelīm Hızra mürīd Haḫ vērür kullarına faẓl-ı mezīd
 قَوْلُهُ تَعَالَى قَالَ لَهُ مُوسَى هَلْ أَتَيْتُكَ عَلَى أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُسُدًا قَالَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا وَكَيْفَ تَصْبِرُ
 عَلَى مَا لَمْ تُحِطْ بِهِ خُبْرًا قَالَ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ صَابِرًا وَلَا أَعْصِي لَكَ أَمْرًا قَالَ فَإِنِ اتَّبَعْتَنِي فَلَا تَسْتَلْبِنِي عَنْ شَيْءٍ
 حَتَّى أَخْبِثَ لَكَ مِنْهُ ذِكْرًا
406. Eyledi Haẓret-i Mūsā ta‘ẓīm Dil [ü] cān ile be-ġāyet teslīm
 407. Yūşa‘ ı ḫavmine irsāl ètdi Rüfeḫā oldı Hızır‘la gitdi
 408. Buyurur Hızr aña yā Mūsā Şaḫın ètme bize ta‘rīz aşlā
 409. Görünür şer‘e muḫālif ef‘āl Aña şabr eyleyemez zāhir-i ḫāl
- Hikāyet-i Haẓret-i Hızr ile Mūsā Kelīm şalavātullāhi ‘alā nebiyyinā ve ‘aleyhi**
410. ‘Ahd [ü] peymān ile oldı aña rām Añladı ‘ilm-i ledünnīyi tamām
 411. Yolları sāḫil-i baḫre düştü Gördiler anda durur bir keşti
 412. Girüben Hızr ile Mūsā gemiye Gözed imdi mācerāmız nereye
 قَوْلُهُ تَعَالَى فَانطَلَقَ حَتَّى إِذَا رَكِبَا فِي السَّفِينَةِ خَرَقَهَا قَالَ أَخَرَقْتَهَا لِتُغْرِقَ أَهْلَهَا لَقَدْ جِئْتَ شَيْئًا إِمْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ إِنَّكَ لَنْ
 تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ لَا تُوَاخِذْنِي بِمَا نَسِيتُ وَلَا تُرْهِقْنِي مِنْ أَمْرِي عُسْرًا

400. idik: idiñ (LT)

Yüce Allah şöyle buyurur: “Mūsâ, ‘İşte aradığımız buydu.’ dedi ve izlerini takip ederek geri döndüler. Derken kullarımızdan birini buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiş, kendisine tarafımızdan bir ilim öğretmiştik.” (Kehf, 18/64-65; DİB, meal).

401. NO: 34a, HM: 105a

405. Yüce Allah şöyle buyurur: “Mūsâ ona, ‘Sana öğretilen bilgilerden bana, doğruya yöneltici bir bilgi öğretmen için sana tâbi olayım mı?’ dedi. Adam şöyle dedi: ‘Doğrusu sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin. İç yüzünü kavrayamadığın bir şeye nasıl sabredebilirsin?’ Mūsâ, ‘İnşaallah beni sabırlı bulacaksın. Hiçbir işte de sana karşı gelmeyeceğim.’ dedi. O da şöyle dedi: O hâlde bana tâbi olacaksan ben sana söylemedikçe hiçbir şey hakkında bana soru sormayacaksın.” (Kehf, 18/66-70; DİB, meal).

406. NO: 34b, HM: 105a

408. NO: 34b, HM: 105b; Hızr aña (HM): aña Hızr (NO)

409. [Kelīm]: NO

düştü (NO): düşdi (HM)

412. Yüce Allah şöyle buyurur: “Derken yola koyuldular. Nihayet bir gemiye bindiklerinde adam gemiyi deldi. Mūsâ, ‘Sen onu içindekileri boğmak için mi deldin? Doğrusu, şaşılacak bir iş yaptın.’ dedi. Adam, ‘Sen benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?’ dedi. Mūsâ, ‘Unuttuğum için bana kıskıma ve bu işimde bana güçlük çıkarma.’ dedi.” (Kehf, 71-73; DİB, meal).

413. Eyledi hark-ı sefine ol pîr Def'ine eyledi Mūsā tedbîr
 414. Ne-durur bunda merām eyle temîz Bilelim maqşad[ı] yâ şeyh-i ‘azîz
 415. Dedi şabr eyle bu yolda muhkem Kavlimüz böyle idi dur epsem
 416. Gemiden taşraya çıkdılar o dem Kıldılar seyr ila’llâhı himem
 417. Bir zamân eyleyeler seyr-i tamām Êdeler seyr ü sülûkı itmâm
 418. Nêce oldu bu arada ahvâl Saña taqrîr êdelim aña mişâl
 419. Mâcerâ bunda be-gâyet vâfir Şabr êder Hâzret-i Mūsâ âhîr
 420. Gördiler yolları üstinde hemân Oynayup cilveler eyler şıbyân
 قَوْلُهُ تَعَالَى فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا لَقِيَا غُلَامًا فَقَتَلَهُ قَالَ أَقْتَلْتُمْ نَفْسًا رَّكِبَةً بَغَيْرِ نَفْسٍ لَقَدْ جِئْتُمْ شَيْئًا نُكْرًا قَالَ أَلَمْ أَقُلْ لَكَ إِنَّكَ لَنْ تَسْتَطِيعَ مَعِيَ صَبْرًا قَالَ إِنْ سَأَلْتَهُ عَنِ شَيْءٍ بَعْدَهَا فَلَا تُصَاحِبْنِي قَدْ بَلَغْتَ مِنْ لَدُنِّي عُذْرًا

421. İçlerinde bir şabî taze gulām O şabîler ile eylerdi hıram
 422. Ahz êdüp Hızır o şabîyi fi’l-hâl Anı katl eyledi vèrmedi mecâl
 423. Gayret-i şer’-i kitâb êtdi zuhûr Ğazaba geldi o Mūsâ-yı gayûr
 424. Bu ne işdür ki êdersin ey pîr Bu degil şer’e muvâfık tedbîr
 425. Dedi ol Hızır-ı mübârek ey yâr Bu mı _idi seniñ ile kavlı [ü] qarâr
 426. Êdegör şabr [u] taḥammül cānā Biline ‘ilm-i ledünnî-yi Hudâ
 427. Diledi ‘özr Hızır’dan Mūsâ Daḥı ta’rîz ben êtmem kaṭ’â
 428. Bir daḥı eyler-isem saña su’âl Şoḥbetiñden beni kıl dūr-ı vişâl
 429. Kelimât eylediler nêce ġarîb Zâhir oldu aña esrâr-ı ‘acîb
 430. Dolanup küh ile vādî şahrâ Buldılar bir şehr çün vaqt-i mesâ
 قَوْلُهُ تَعَالَى فَأَنْطَلَقَا حَتَّى إِذَا آتَيَا أَهْلَ قَرْيَةٍ اسْتَطْعَمَا أَهْلُهَا فَأَبَوْا أَنْ يُصَيِّفُوهُمَا فَوَجَدَا فِيهَا جِدَارًا يُرِيدُ أَنْ يَنْقَضَ فَأَقَامَهُ قَالَ لَوْ شِئْتُ لَتَخَدْتُ عَلَيْهِ آجْرًا قَالَ هَذَا فِرَاقُ بَيْنِي وَبَيْنَكَ سَأُنَبِّئُكَ بِتَأْوِيلِ مَا لَمْ تَسْتَطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا

431. Şehr-i Antâkiye idi o diyâr Konuḡ olmaḡ dilediler nâ-çar

415. Kavlimüz: قوليموز (NO, HM)

417. NO: 34b, HM: 106a

418. NO: 35a

420. Yüce Allah şöyle buyurur: “Yine yola koyuldular. Nihayet bir erkek çocukla karşılaştıklarında adam (hemen) onu öldürdü. Mūsâ, ‘Bir cana karşılık olmaksızın suçsuz birini mi öldürdün? Andolsun çok kötü bir iş yaptın.’ dedi. Adam, ‘Sana benimle beraberliğe asla sabredemezsin demedim mi?’ dedi. Mūsâ, ‘Bundan sonra sana bir şey hakkında soru sorarsam artık benimle arkadaşlık etme. Doğrusu, bu son özür dileyişim.’ dedi.” (Kehf, 18/74-76; DİB, meal).

421. a) İkinci tefile - - -

422. Ahz: Ahd (LT)

427. NO: 35a, HM: 106b

430. Yüce Allah şöyle buyurur: “Tekrar yola devam ettiler. Nihâyet bir kasabaya varıp halkından yiyecek bir şeyler istediler. Ancak hiç kimse onları ağırlamaya yanaşmadı. Derken orada yıkılmaya yüz tutmuş bir duvar gördüler. Hızır hemen duvarı düzeltiverdi. Mūsâ yine dayanamayıp: ‘Dileseydin, elbet buna karşılık bir ücret alırdın.’ dedi. (Hızır) şöyle dedi: İşte bu, benimle senin aramızın ayrılımasıdır. Şimdi sana sabredemediğin şeylerin iç yüzünü haber vereceğim.” (Kehf, 18/77-78; DİB, meal).

431. b) İkinci tefile - - -

NO: 35b, HM: 106b

432. b) تعب راهه سفر جوع نيام (NO)

432. Ki şitā vaḳti idi hem aḥşam Ta‘ab-ı rāha sefer cū‘ niyām
 433. O şehir ḥalḳı konuk almadılar Bu ‘azīzān ḳatına gelmediler
 434. Yıkılup cümle suḳūf ile cidār Yalñuz anda durur bir dīvār
 435. O cidārı yapar ol Hızr metīn Dēdi Mūsā anı gördikde hemīn
 436. Bunu ta‘mīr ēdesin şimdi hemān Bunuñ ile alasin ücret-i nān
 437. Bize bir çāre kıl oldu aḥşam Meded eyle bize ey ḥōca-i hümām
 438. Telef-i nefis oluruz biz böyle Ne-durur bunda murādīñ söyle
 439. Dēmedim mi saña ben yā Mūsā Buña sen şabr ēdemezsin aşlā
 440. Ḥaḳ Te‘ālā seni ēdindi kelīm Seni Tevrāt ile eyledi ‘alīm
 441. Saña çok mu‘cize vērdi Allāh Anıñ ile ḳılasın da‘vet-i rāh
 442. Ḥaḳ yaratdı nēçe dürlü eşcār Lezzet [ü] levn-i diger-gün eşmār
 443. Şecer-i tīn ile temr ü bādām Bu mişāl üzre-durur ḥulḳ-ı enām
 444. Vērdi her birine bir gūne ḥışāl Ḳudret-i kāmileden añla mişāl
 445. Seni efḍal beni fāzıl ḳıldı Kütübiñ sırrına nā‘il ḳıldı
 446. On sekiz biñ ‘ālemi gūn-ā-gūn Yaradup Ḥālīḳ-ı ferd ü bī-çün
 447. Kimi ṭalīb kimi maṭlūb oldu Kimi rāḡıb kimi mergūb oldu
 448. Kimi ‘ālim kimi ‘āmil olmuş Kimi sālīm kimi kāmīl olmuş
 449. Kimine ērdi tesellī-yi Ḥaḳ Kimisi buldı tecellī-yi Ḥaḳ
 450. Zerre-i nūr-ı şerī‘at sende Ḳatre-i baḥr-i ḥaḳīḳat bende
 451. Bu ḳadar zahmet[i] çekdiñ cānā Eylemez ecriñi zāyī‘ Mevlā
 452. Saña tebyīn ēdelim aḥvālī Ḥāṭırın ḡuşşadan olsun ḥālī
 453. Kim ēde ‘ilm-i ḥaḳīḳatle ‘amel Ola esrār-ı ilāhīye maḥal
 454. Oldı bu ‘ilm-i ledünnī esrār Diledigi ḳula eyler izḥār
 قَوْلُهُ تَعَالَى أَمَّا السَّفِينَةُ فَكَانَتْ لِمَسَاجِينَ يَعْمَلُونَ فِي الْبَحْرِ فَأَرَدْتُ أَنْ أَعِيبَهَا وَكَانَ وَرَاءَهُمْ مَلِكٌ يَأْخُذُ كُلَّ سَفِينَةٍ غَصْبًا
 455. Ḳışşa-i ḥāl-i seffine ammā İşledürdi anı ‘aşer fuḳarā
 456. Anıñ ile ḳılayın kesb-i ḥelāl Eyleyüp sedd-i ramaḳ māh ile sāl
 457. Melik-i cābir ü şāḥib-deryā Gözedür eyleyüp anda ihfā
 458. Görse bir fülk-i müzeyyen zībā Anı aḥz eyler idi ol ḡaşbā

435. Hızr metīn: Hızriyetin (LT)

436. NO: 35b, HM: 107a

437. ḥōca: خوجه (NO, HM) metin boyunca; b) vezin kusurludur

440. ēdindi (NO): eyledi (HM, LT)

444. NO: 36a, HM: 107a

445. fāzıl (NO): fāzıl (HM); sırrına: sırrını (LT); Kütübiñ: كُتُبِيك (NO)

449. HM: 107b

454. Yüce Allah şöyle buyurur: “Gemi var ya, o, denizde çalışan yoksul kimselerindi. Onu kusurlu kılmak istedim. (Çünkü) onların arkasında, her (sağlam) gemiyi gasp eden bir melik vardı.” (Kehf, 18/79; DİB, meal).

459. Geminiñ ħarkını emr ètdi Ĥudā O gemi ħark ile ma‘yüb ola tā
 460. Sebeb-i ‘ayb ile bula necāt Anıñ ile ola def‘-i ħaṭarāt
 461. İltifāt eylemediler geçdi Fuḳarā kıldı ħalās-ı keṣṭī
 قَوْلُهُ تَعَالَى وَأَمَّا الْغُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ فَخَشِينَا أَنْ يُرْهِقَهُمَا طُغْيَانًا وَكُفْرًا فَأَرَدْنَا أَنْ يُبْدِلَهُمَا رَبُّهُمَا خَيْرًا مِنْهُ زَكَاةً
 وَأَقْرَبَ رُحْمًا
 462. Nècedür söyleyelim ħāl-i ğulām Saña fī’l-cümle kılalım ifhām
 463. Yaradılmışdı şaḳī-yi bed-ħāl Anı ħaḳ bilmiş idi ehl-i ḍalāl
 464. O ğulām olur idi ehl-i fesād Cümle-i şerr èder idi mu‘tād
 465. Ebeveyn-i mü‘mineyn üzre hemān Eyleye şirk ile küfr [ü] tuġyān
 466. Żarar-ı mekrini def‘ ètdi Ĥakīm Geregin[i] bilür Allāh-ı ‘Alīm
 467. Yèrine vèrdi bir evlād-ı reşīd Oldı neslinde anıñ ħayr-ı mezīd
 قَوْلُهُ تَعَالَى وَأَمَّا الْجِدَارُ فَكَانَ لِغُلَامَيْنِ يَتِيمَيْنِ فِي الْمَدِينَةِ وَكَانَ تَحْتَهُ كَنْزٌ لَهُمَا وَكَانَ أَبُوهُمَا صَالِحًا فَأَرَادَ رَبُّكَ أَنْ
 يَبْلُغَا أَشُدَّهُمَا وَيَسْتَخْرِجَا كَنْزَهُمَا رَحْمَةً مِنْ رَبِّكَ وَمَا فَعَلْتُهُ عَنْ أَمْرِي ذَلِكَ تَأْوِيلُ مَا لَمْ
 تَسْطِعْ عَلَيْهِ صَبْرًا
 468. Gelelüm ħāl-i cidāra imdi Anı taḳrīr èdelim biz şimdi
 469. Şehr-i Antāḳiye içre o zāmān Bir kişi var idi ehl-i ĩmān
 470. Ĥālī olmuşdı şalāḥ u taḳvā Aña vèrilmiş idi rüşd ü zekā
 471. Bī-‘aded sīm ü zere mālīk idi Reh-i ħayrāta ‘aceb sālīk idi
 472. İki tıfleyni severdi ğāyet Anlara èder idi ol raġbet
 473. Fıkr èderdi olalar şoñra yetīm Ḳalmaya anlar içün ħiç zer ü sīm
 474. Telef ola gide cümle emvāl O yetīmler ola muṣṭarrü’l-ħāl
 475. Eyledi anlar içün ħayr du‘ā Anlara mūnis ola rüşd ü zekā
 476. Defn èdüp bir nèçe dirhem dīnār Yapdı üstine anıñ bir dīvār
 477. O ğulāmeyn-i yetīmeyni daḥı Pederi eyledi ħoş naşb-ı vaşī
 478. Ne zāmān mālā olursa muḥtāc Anı eyleye daḥı istiḥrāc
 479. O vaşī eyleyüben ‘azm-i sefer Sefere bir nèçe eyyām gider
 480. Münhedim olmağa yaḳlaşdı cidār Telef olurdu defne ne ki var

459. NO: 36b

460. HM: 108a

461. Yüce Allah şöyle buyurur: “Oğlana gelince; onun ana babası mümin kimselerdi. Çocuğun onları azdırmamasından ve inkara sürüklenmesinden korktuk. Böylece, Rablerinin onlara, bu çocuğun yerine daha hayırlı ve daha merhametli bir çocuk vermesini diledik.” (Kehf, 18/80-81; DİB, meal).

467. Yüce Allah şöyle buyurur: “Duvar ise şehirdeki iki yetim oğlana aitti. Altında onlara ait bir define vardı. Babaları da iyi bir insandı. Rabbin, onların olgunluk çağına ulaşmalarını ve Rabbinden bir rahmet olarak definelerini çıkarmalarını istedi. Bunları ben kendi görüşüme göre yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin iç yüzü budur.” (Kehf, 18/82; DİB, meal).

468. gelelüm: كَلَلُوم (NO); كله لوم (HM); èdelim لم ايدِه (NO, HM)

469. NO: 37a, HM: 108b

470. vèrilmiş (NO): vèrmiş (HM, LT)

472. tıfleyni: tıflın (LT)

479. NO: 37a, HM: 109a

481. O yetımeıne Ĥudā kıldı kerem Anı ıoğrıltmağa emr etti o dem
 482. Ne ki emr eylese Allāh-ı ‘Azīm Anı icrāda olur bende muķīm
 483. Seniñ ile kılalım bunda firāk Bu-durur cümle-i te’vıl-i sibāk
 484. Ne güzel cādde durur şer‘-i metīn Anıñ ile bilinür ‘ilm-i yaķın
 485. Eyleye ‘ayn-ı yaķını ilhām Ĥaķ ile ĥaķķ-ı yaķın ola tamām
 486. Ĥaķ vèrüp Ĥazret-i Mūsā’ya kitāb Nèçe aĥkāmı aña kıldı ĥitāb
 487. Ĥazret-i Ĥızır[ı] kılup ‘abd-i ĥarīb Eyledi ‘ilm-i ledünniıi naşīb
 488. Bu ĥadarca èdüp esrār[ı] beyān İftirāk eyledi ol demde hemān
 489. Bu ĥikāyāt ile alğıl ‘ibret Reh-i Ĥaķķ[a] sālİK eyler ĥayret
 490. Gözüñ aç ĥaflet ile kıılma nazār Uyumaz yola giden ehl-i sefer
 491. Şüret-i zāhir[e] mānend-i ĥavaķ Lafz-ı bī-ma’nā mişāl-i laķlaķ
 492. Añladıñ mı ‘acebā bu ĥālİ Diñlediñ mi yoksa ķıl [ü] ķālİ
 493. Kıla tevĥīķ-i hidāyet Allāh Gerü hem luţf-ı ‘ināyet Allāh
 494. Bize tevĥīķ èder ise Mevlā Kılar ol ‘aķl-ı selİmi i’tā

Du‘ā-nāme-i faķīr berāy-ı ĥazret-i vezīr ‘ināyetli Selīm Paşa yesserallāhu mā-yeşā

495. Yine luţf eyledi Allāh-ı ‘Azīm Kıldı vālİmizi paşa-yı Selīm
 496. İsm ü resminde selāmet zāhir Ĥasenü’l-veĥİ ki emşālİ ‘adīm
 497. Ĥazavātıyla mücāhid her dem Ĥasenātıyla ‘ibādetde muķīm
 498. Eb ü ecdādı şecā’atle ‘arīf Bū fūrū-māye degül aşl-ı ĥadīm
 499. ‘Ālim ü fāzıl u kāmİl şālİĥ Cümleye luţf ile iĥsān[ı] delim
 500. Kelimātı cümle ķānūn iledür ‘Amel-i ĥükmi-durur şer‘-i ĥavīm
 501. Èrişe ‘avn-i Ĥudā-yı Müte‘āl Kıla imdādını Raĥmān u Raĥīm
 502. Kıla mı fā’ide tedbīr-i hezār Heme taķdīr iledür şun‘-ı Ĥaķīm
 503. Çār-yārān-ı nebī ĥürmetine Ümmete kıla meded dürr-i yetīm
 504. Bu sene rāĥat ola cümle enām Kimseler olmaya maĥzūn u elīm
 505. Sene biñ yüz elli toķuz oldu Umaruz bu sene elţāf-ı kerīm

486. NO: 37b

494. NO: 37b, HM: 109b

HM nüshasında bu başlık ve dua bölümü yoktur. Bu beyitten sonra vezin farklılığı bulunan aşağıdaki bölüm kayıtlıdır (HM, 109b):

Yaratdı ‘aķl[ı] nūr-ı meknūndan
 Aña nefis idi ‘ilm-i ĥālİş-i Ĥaķ
 Eyledi rūĥ[ı] fehİm zāhid-i [بإش]
 Gözini eyledi idrāk-i cemīl
 Öznini ĥayr kıluben şefķat
 Ellerin eyledi iĥsān [u] ‘atā
 Kıla olmazsa Ĥudā’dan iĥsān

Getürdi ol cevāhir maĥzūndan
 Beden oldu aña tevĥīķ muţlaķ
 Böyledür naķl-i şaĥīĥ etme şavaş
 Yüzini kıldı zıyāsın anı bil
 Baţnını eyledi şabr [u] ‘İffet
 Reh-i Ĥaķ’dā ĥademi şābit ola
 Nèc’èdüp eyleye ‘aciz insān

500. a) İkinci tefile -.- -

502. NO: 38a

508. a) İkinci tefile -.- -

506.	Başar-ı dîdelerim oldu ‘alîl	Olmuşum nûr-ı başîretle fehîm
507.	Cesed-i rûhı kuvâlarda za‘îf	Bu-durur hükm-i Hudâ şabr edelim
508.	Kılmış-ıdık bir risâle imlâ	Ki şerî‘atle tarîkatde ‘amîm
509.	Yümn ile iki vezîr-i zî-şân	Bu varak-pâremi kıldı tetmîm
510.	‘Ali Paşa sebep-i inşası	Hâtimesi bu vezîr oldu hâlîm
511.	Şıdk ile eyle du‘â ey Sa‘dî	Müstecâb eyleye ol Rabb-i ‘Alîm
512.	Bizi kıl ‘âlim ü ‘âmil yâ Rab	Dağı hem sâlik ü kâmil yâ Rab
513.	Ne-durur hâl-i tarîkat sırrı	Bilelim hâl-i haqîkat gayrı

Maṭlab-ı Taşavvuf

514.	Vêrdiler ehl-i taşavvuf ma‘nâ	Bu maḳâmı kıldılar taḥḳîkâ
515.	Bu cihân oldu o deryâya mişâl	Cism-i insân kimdür aña me‘âl
516.	Geminiñ şâhib[i] on kimse hemân	Beşi zâhirde havâs oldu ‘ayân
517.	Oldı bātında havâss-ı ḥamse	Birbiriyle müşterekdür hisse
518.	O gemi ile êderler kesbi	Kimi ‘âmil kimisidür ḥasbî
519.	Kılalar kesb-i ma‘âş ile me‘âd	Bulalar dünyâ vü ‘uḳbâda reşâd
520.	Gözedür düşmen-i şeytân-ı la‘în	Alalar keştî[yi] dest-i miskîn
521.	Cesedi besleyüp êtme ta‘zîm	Aña meyl êtmeye şeytân-ı racîm
522.	Mürşid-i kâmil o Hızırñ mişli	Çün murâd êtdi ḥalâşını velî
523.	Cismiñi eyle riyâzetle ‘alîl	Ḳût ile nevm [ü] kelâmıñı ḳalîl
524.	Çün zelîl olsa bu zâhir şüret	Eylemez düşmen [ü] a‘dâ raġbet
525.	Eyledi ḥarḳ sefîneyi Hızır	Raġbet êtmedi aña melik-i baḥr
526.	Ḳurtarup cüz’îce ‘ayb ile anı	Ḳıl ‘alîl tâ‘at-i Ḥaḳ’da bedeni
527.	Diñle temşîl-i ğulâm-ı maḳtûl	Nefs-i emmâre hevâsı maḳbûl
528.	Ol hevâ sâliki eyler mesrûr	Zînet ü şehvet ile hem maġrûr
529.	Ḳılmayan ḳahr-ı hevâyı ey cân	Olamaz lâyıḳ-ı vaşl-ı cânân
530.	O şehirde olan aḥvâl ey yâr	Var idi anda ḥarâbe dîvâr
531.	Kenz-i şâlih dağı evlâd-ı yetîm	Ki vaşîlerini de eyle fehîm
532.	Oldı emşâl-i şerî‘at dîvâr	Kenz-i Ḥaḳ eyledi taḥtında ḳarâr
533.	Anı Hızır eyledi çünkim ma‘mûr	Oldı taḥtında defîne mestûr
534.	Bu idi ‘ilm-i ledûn ta‘bîri	Ḳıldı Mûsâ’ya Hızır tefsîri

512. HM: 109b

514. NO: 38a; b) İkinci tefile -.- -

516. HM: 110a

517. b) İkinci tefile -.- -

518. NO: 38b, HM: 110a

520. HM: كشت NO: كشتی

521. êtmeye (NO): êtme (HM, LT)

529. NO: 38b, HM: 110b

535.	Bir meşel bunda dahı eylediler	Gemiye ‘ilm-i şerī‘at dèdiler
536.	O deñiz bañr-i haķīkat oldu	Şadef-i dürr ile cevfi doldı
537.	Şer‘den olmasa sālīk āgāh	Men‘ olur bañr-i haķīkatden rāh
538.	Şadef-i Haķķ’a ulaşmaz desti	Dür bulunmaz olmayınca keştī
539.	Teni perver eyleme şehvet ile	Şüret-i zāhir[i] hem zīnet ile
540.	Emr-i ma‘rūf ile nehy-i münker	Şer‘-i zāhir anı tebyīn eyler
541.	‘Amel èt ‘ilm ile hālīş her dem	Bī-riyā sālīk olasıñ muħkem
542.	Olagör cevır [ü] cefāya şābir	Şıdk [u] ihlās ile hem ol zākir
543.	Şākir ol sen ni‘mete zevķ ile	Ola tã‘āt-i Hudā şevķ ile
544.	Bu risālemde kāmı cümle	Zıkr olundu anı fikr èt añla
545.	Sa‘diyā ehl-i sülūka bu maķāl	Hıfz-ı kāl eyleyeler fehmi-i me‘āl
546.	Rabbenā yā Rabbenā yā Rabbenā	Mürşid-i kāmiline vefķiñā
547.	Ne kadar ‘ālim iseñ ey mollā	Bulagör mürşid-i rāh-ı Mevlā
548.	Şāhib-i ‘ilm-i şerī‘at başķa	Vāķıf-ı sırr-ı haķīkat başķa
549.	Şecer-i tīn ile temr [ü] bādem	Bunı fehm ètmeyen olmaz ādem
550.	Her birin eyle maħallinde taleb	Def‘aten cümlesi taķşīl-i ‘aceb
551.	Zāhirim şer‘e muvāfıķ eyle	Bāṭnım haķķa muṭābıķ eyle
552.	Rızķımız eyle helāl [u] kāfī	Ni‘am-ı rūh [u] gıdā-yı şāfī
553.	Ġam-ı dünyādan èdüp āzāde	Fıkr-i ‘uķbā ile kıl āmāde
554.	Bu cihān kimseye ķalmaz ey yār	Şeb [ü] rüz dönmede çarķ-ı devvār
555.	Beden [ü] māl ile tã‘at eyle	Māsivā fıkr[i] ferāġat eyle
556.	Saña luṭf ètdi Hudā ey Sa‘dī	Haķķ’a sen durmayup eyle ḥamdi
557.	Bu du‘ā-nāmemüz oldu itmām	Vēr Resūline şalāt ile selām
558.	Oķuyup diñleyen ehl-i ĩmān	Nażar ètmeye ‘uyūbına hemān
559.	Cümle eyleyelim ḥayr du‘ā	Cümleñiñ ḥayr du‘āsın[i] recā
560.	رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَلَدَيَّ	Bu-durur vird-i lisānım [فِيْهِ] *
561.	Ķılalar fātiħa ile mesrūr	Eyleye Rabb-i Te‘ālā mebrūr
562.	Sekerātımız eyle āsān	Dahı ķabrimizi ravza-i cinān

535. NO: 39a, HM: 110b

536. doldı (NO): tıldı (HM, LT)

538. b) vezin -./-./-./-./-

542. NO: 39a, HM: 111a

543. sen ni‘mete (NO): ni‘mete sen (HM)

546. a) vezin -./-./-./-./-

552. NO: 39b, HM: 111a

555. HM: 111b

557. du‘ā-nāmemüz: دعائنامہ موز (NO)

560. “Rabbimiz! Hesapların görüleceğı o gün beni, anamı, babamı ve bütün müminleri bağışla.” (İbrahim, 14/41; DİB, meal).

* b) ?

563.	Haşr olunca bizi ‘uryân ètme	Neşr olunca bizi giryân ètme
564.	Müşkilâtımızı eyle teysîr	Hem muhâsebemizi eyle yesîr
565.	Meded èt Rabb sırâfı geçelim	Kerem èt şerbet-i Kevşer içelim
566.	Umaruz rahmet-i Raḥmân u Raḥîm	Vère fazl[ı] ile cennât-ı na‘îm
567.	Bu-durur maṭlab-ı a‘lâ yâ Rab	Bu-durur maḳşad-ı aḳşâ yâ Rab
568.	Bulalım ḳurb-ı tesellâ-yı vişâl	Olalım mazḳhar-ı envâr-ı cemâl
569.	Bu du‘âya dèye her kim âmîn	Raḳmetu’llâhi ‘aleyhim ecma‘în

569. NO: 39b, 40a (iki kere kaydedilmiştir), HM: 112a

HM müshasında bu beyitten sonra gelen temmet kaydı ve istinsah tarihi 1142 (1729-1730) şöyledir:

Sene biñ yüz kırk iki târîḥ[i oldı] ve’s-selâm

Târîḥ-i lafzîsi eyler iki târîḥ-i tamâm

Bu maḳâm itmâmını gördükde taḥşîn eyledim

Sa’diyâ dedim anıñ târîḥini ne hoş maḳâm (HM. 112a)